

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

Spiritualita u studentů pomáhajících profesí

Spirituality among students of helping professions

Bakalářská diplomová práce

Autor: Ondřej Vávra
Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Olomouc
2015

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: *Spiritualita u studentů pomáhajících profesí* vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsobu jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.

V Olomouci dne 23. 3. 2015

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce PhDr. Olze Pechové, Ph.D., za podnětné a vstřícné vedení mé bakalářské diplomové práce. Dále pak mojí mamince doc. Mgr. Soni Vávrové, Ph.D., a prof. Davidu N. Elkinsovi za jejich cenné rady, ochotu, trpělivost a čas.

Nejsme lidské bytosti zažívající spirituální zkušenost. Jsme spirituální bytosti zažívající zkušenost s lidskou existencí.

Pierre Teilhard de Chardin

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	9
1 Spiritualita a její vymezení	10
1.1 Spiritualita a příbuzné koncepty.....	10
1.1.1 Spiritualita.....	11
1.1.2 Náboženství	13
1.1.3 Religiozita.....	15
2 Pojetí spirituality Davida N. Elkinse	16
2.1 Definice spirituality.....	16
2.2 Komponenty spirituality.....	17
2.3 Dotazník spirituální orientace	20
3 Pomáhající profese a spiritualita.....	22
3.1 Vymezení a rozdělení pomáhajících profesí	22
3.2 Motivace k výkonu pomáhající profese	23
3.3 Úskalí pomáhajících profesí.....	24
3.4 Význam spirituality v pomáhajících profesí	26
VÝZKUMNÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE	29
4 Výzkumný problém a cíle výzkumu.....	30
4.1 Výzkumné hypotézy.....	31
4.2 Volba výzkumné strategie a techniky sběru dat.....	32
4.2.1 Překlad dotazníku	32
4.2.1 Ověření překladu dotazníku.....	33
4.3 Výběr výzkumného souboru	35
4.4 Etika výzkumu	35
5 Analýza a interpretace výsledků výzkumu	36

5.1	Zpracování a analýza dat.....	36
5.1.1	Analýza celkového skóre	38
5.1.2	Analýza skóre v jednotlivých dimenzích.....	41
6	Zhodnocení platnosti hypotéz	47
7	Diskuze	49
	Závěry	53
	Souhrn.....	54
	Seznam použité literatury	57
	Seznam tabulek.....	61
	Seznam obrázků.....	61
	Seznam příloh	61
	Příloha č. 1: Formulář zadání BcDP	62
	Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce.....	64
	Příloha č. 3: Dotazník spirituální orientace	66

Úvod

Od počátku lidské existence bývají pospolitosti a společnosti spojovány s kulturou. Lze říci, že neexistuje společnost bez kultury a kultura bez společnosti. Podle Giddense (1999) je každá kultura tvořena hodnotami, normami a hmotnými statky, kdy právě oblast hodnot je úzce propojena s lidskou spiritualitou. Tu můžeme v nejširším pojetí považovat za jakýsi duchovní rozměr každého člověka přesahující jeho každodenní zkušenost. Spiritualita se hrávala a i v postmoderní společnosti stále se hrává v životech lidí důležitou úlohu, kterou neoslabil ani pozitivismus počátku 19. století.

V soudobé psychologii je spiritualita zkoumána především v rámci psychologie náboženství, která existuje od konce 19. století, kdy se institucionalizovala spolu s výzkumy náboženské konverze Starbucka a Leuba (Horyna, 1994) a později, roku 1902, s vydáním díla Williama Jamese *Druhy náboženské zkušenosti* (Říčan, 2004). S ohledem na tuto relativně krátkou historii shledáváme v oblasti spirituality určitou terminologickou nevyjasněnost a vědeckou nezakotvenost.

Právě postmoderní doba otevírající lidem nové životní alternativy vycházející ze zpochybňování stávajících paradigmat a argumentace vědy obrátila pozornost i k lidské spiritualitě. Ta si svou cestu vydobyla díky oslabování vlivu tradičních náboženství, což vedlo k šíření spirituální revoluce a rozmachu fenoménu *SBNR* („*Spiritual But Not Religious*“)¹. Individualizace neboli zosobnění náboženství otevřelo v 60. letech 20. století nové způsoby chápání víry a rozšířilo tak i vymezení pojmu spiritualita. Spiritualita se nově stává symbolem osobní individualizované a na církvi či náboženské společnosti nezávislé víry, víry ve vyšší aspekty života, vyšší pravdu, moc atd.

Téměř ve stejné době, kdy dosáhla svého rozmachu spiritualita, došlo na pracovním trhu k nárůstu skupiny tzv. pomáhajících profesí, které jsou dnes nepostradatelnou součástí lidského života. Ať již k těmto profesím řadíme lékaře, zdravotní sestry, sociální pracovníky, psychology či ošetřovatele, jedná se vždy o profese zaměřené na práci s lidmi a pro lidi, jejichž absenci v každodenním životě si jistě nedovedeme představit. A právě s těmito profesemi, které s sebou přináší řadu úskalí a nástrah, je pojem spiritualita úzce spojen.

¹ Vyjádření „*I'm spiritual but not religious*“ má své kořeny v 60. letech minulého století, avšak v roce 2010 bylo označeno žurnalistou CNN J. Blakem za v současnosti velmi populární frázi, kterou lidé vyjadřují své přesvědčení o nepotřebnosti organizované víry. Článek na webu New York Times (2010) později upozornil, že v současnosti existuje dokonce skupina na sociální síti Facebook nesoucí název SBNR.org (viz <https://www.facebook.com/SBNR.org>), která dle svého popisu sdružuje jedince věřící v existenci spirituality mimo hranice organizované víry.

Obecnější teorie spirituality vycházejí z působení spirituality na člověka jako jedince ve společnosti, specifičtější se zabývají působení spirituality na jednotlivé aspekty lidského bytí, tedy také otázkami spirituality a pomáhání.

Z důvodu velmi úzké propojenosti pomáhání se spirituálními otázkami jsme si zvolili jako téma naší bakalářské práce problematiku spiritualitu u studentů pomáhajících profesí, neboť se jedná o budoucí odborníky v dané oblasti profesí. Považujeme za důležité poskytnout sondu do jejich spirituality, stejně jako předložit českým výzkumníkům pracovní, respektive překladovou, verzi *Dotazníku spirituální orientace*, který užíváme v praktické části předkládané práce. Věříme, že spiritualita sehrává v oblasti pomáhání zcela zásadní roli a tudíž se pokusíme objasnit, zda a v jaké míře, jsou spirituálně orientovaní již samotní studenti pomáhajících profesí. V budoucnu bychom chtěli na předložený výzkum navázat realizací obdobného šetření mezi samotnými pracovníky v pomáhajících profesích, čili mezi pracovníky z praxe.

TEORETICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE

1 Spiritualita a její vymezení

Etymologický původ slova spiritualita, které má své kořeny v křesťanské tradici, je v latinském výrazu *spiritus*, jež je možné vyložit jako dech či duch. Pozdějším vývojem se z tohoto obratu stalo slovo *spiritualis*, neboli duchovní, které je přímým předchůdcem dnes často skloňovaného pojmu spiritualita (např. Elkins, 1998; Vojtíšek, Dušek & Motl, 2012).

Z uvedeného lze vyvozovat, že spiritualitu je na základě jazykového původu možné považovat za duchovní část života člověka, což se de facto blíží pojetí rozšířenému od druhé poloviny 20. století pod vlivem hnutí New Age a propuknutím tzv. spirituální revoluce (více viz např. Elkins, 1998; York, 2001; Říčan, 2007). Takové vymezení je však příliš jednoduché až zavádějící. Různorodostí v definování spirituality a koncepty jí podobnými (zejména náboženstvím a religiozitou) se proto budeme zabývat v následující kapitole.

1.1 Spiritualita a příbuzné koncepty

Mezi pojmy, se kterými se můžeme zpravidla setkat v souvislosti se spiritualitou, patří zejména *religiozita* a *náboženství*. Toho jsou důkazem už samotné názvy děl z oblasti psychologie či sociologie náboženství, do nichž si pojem spiritualita postupem času prorazil vlastní cestu. Jmenujme například Říčánovu *Psychologii náboženství* (2002), jejíž revidované a rozšířené vydání již nese název *Psychologii náboženství a spirituality* (2007) či handbooky oxfordského nakladatelství (např. Miller, 2012). Je tedy zřejmé, že uvedené pojmy spolu úzce souvisí. Uvedená skutečnost však vede k situaci, kdy bývají v odborné literatuře často směřovány či používány substitučně, což znesnadňuje jejich jednoznačné diferencování a „vysvětlení pojmu spiritualita ... vyžaduje i vysvětlení pojmu náboženství“ (Popp-Baier, 2009, 195) a pojmů navazujících. Uvedené přímo implikuje primární krok při hledání významu těchto pojmů, kterým je postihnutí jejich rozdílností (viz 1.1.1 a dále).

Navzdory některým faktům je však neoddiskutovatelné, že v případě spirituality, náboženství a religiozity se jedná o blízce příbuzné, ale v jádru zásadně odlišné koncepty. Rozdílnost těchto pojmů si přiblížíme v následujících podkapitolách, kde se je pokusíme rovněž přesněji definovat či vymežit.

1.1.1 Spiritualita

Pojem *spiritualita* je v odborném i laickém prostředí obtížně definovatelný. Vojtíšek, Dušek a Motl (2012, 9) to přikládají tomu, že „*mluvit a psát o spiritualitě je v současné době ... natolik módní, že není dost dobře možné tento pojem vymezit tak, aby jeho uchopení vyhovovalo všem uživatelům.*“ Belzen (2009, 397) uvádí, že definovat spiritualitu je v podstatě bezvýhodné, jelikož „*existuje ... soubor jevů v lidském světě, který můžeme zahrnout pod pojem spiritualita*“ a do kterého patří často pestré až rozporuplné prvky. Navzdory těmto skeptickým pohledům však nalzáme v odborné literatuře řadu definicí, které se více či méně shodují alespoň v některých svých částech. Rovněž velké množství přehledových knih a tzv. handbooků psychologie náboženství (a spirituality) uvádí široké množství výčtů shrnujících definice či popisy spirituality z per jednotlivých autorů (např. Miller, 2012). My se zde pokusíme nastínit základní rozdíl mezi spiritualitou a koncepty jí příbuznými.

Jak jsme zmiňovali výše, jedním ze základních kroků při hledání definice spirituality je její oddělení od dalších pojmů, zejména náboženství a religiozity. Oddělení od prvního pojmu nabízí Slater, který spiritualitu nazývá postmoderním potomkem náboženství (in Říčan, 2007). Říčan (2007, 11) toto rozvíjí s tím, že „*náboženství znamená ... převážně vnější skutečnosti,*“ ke kterým řadí zejména náboženské instituce, liturgické předměty, posvátné spisy, rituály, zvyky a další prvky hmotné i nehmotné povahy (tamtéž). V tomto smyslu je pak možné spiritualitu pojímat jako prožitkové či zkušenostní jádro náboženství. Pojem se tak stává „*označením pro individuální, nezávazný a na instituci nezávislý náboženský zájem*“ (Vojtíšek, Dušek & Motl, 2012, 11). Obdobné vymezení nabízí Popp-Baier (2009, 194), který uvádí, že od 19. století byla spiritualita chápána jako opak materialismu a „*v této souvislosti začala být ... považována za ‚vyšší stránku‘ náboženství, za osobní zkušenost s Bohem nezasazenou sociálními a organizovanými formami, tradicemi a institucemi.*“

Spiritualitu lze zároveň považovat za aktivní prvek, jelikož „*není ... makro-kulturním jevem jako je náboženství,*“ ale vztahuje se „*k lidskému chování a jednání, k určitým praktikám, činům a aktivitám*“ (Belzen, 2009, 398). V souladu s uvedeným tedy nemůžeme o jedincích, jež jsou členy církve či náboženské společnosti, ale neúčastní se žádných jejích aktivit, hovořit jako o *spirituálních*.

Vymezení vůči pojmu religiozita může být následující: „*Pojem spiritualita se ... stal alternativou k pojmu religiozita a nástrojem pro odmítnutí organizovaného náboženského života*“ (Vojtíšek, Dušek & Motl, 2012, 11). Lze tedy konstatovat, že religiozita vyjadřuje

vazbu k určité církvi či náboženství, kdežto spiritualita vyjadřuje na instituci nezávislou vnitřní duchovní orientaci či zkušenost.

Na základě shora uvedeného můžeme spiritualitu vymezovat jako *osobní duchovní zaměření, které je nezávislé na náboženských institucích a dogmatickém náboženském učení*. Slovo dogmatický zde užíváme zcela záměrně, abychom zdůraznily, že i spiritualita může být z velké části založena na inspiraci existujícími náboženskými směry a sycena jejich učebními texty. Dle našeho názoru nelze předpokládat, že spiritualita vychází pouze z osobnostních charakteristik. Naopak se domníváme, že určitá její část bývá ovlivněna právě povědomím rozličných náboženství a jejich učením. Uvedeného jsou důkazem tzv. multireligiózní jedinci².

Podle některých autorů lze identifikovat tři typy spirituality podle toho, co jedinec považuje za posvátné – spiritualitu *humanistickou, přírodní a transcendentální*. U prvního typu je oním posvátným blízký vztah a spojení s lidstvem, který reprezentují pocity lásky či altruismu vůči ostatním. Druhý typ je charakterizován blízkostí a sloučením s přírodou, třetí pak kontaktem se stvořením (počátkem) světa či jeho řádem. Poslední typ se projevuje například pocity sounáležitosti s přírodními jevy při pohledu na noční oblohu (Paloutzian & Park, 2013). Přestože jsme si vědomi abstraktnosti výše uvedeného dělení, považujeme ho za užitečné při dalším zkoumání spirituality a pro komplexní pochopení tohoto konceptu.

Závěrem je nutné podotknout, že jak jednotliví autoři, tak jednotlivé vědní obory a jejich specifické směry přistupují ke spiritualitě z rozdílných perspektiv. V psychologii je nejčastějším pojetím pojetí humanistické, jelikož se pro humanistickou psychologii stala spiritualita jedním ze stěžejních bodů zájmu jako významný činitel spoluutvářejících osobnost jedince. I přesto však nadále zůstává otázkou, zda máme spiritualitu považovat za jednu ze složek osobnosti či spíše za vyjádření postoje, potažmo projev přesvědčení (Corr & Matthews, 2009). Existují rovněž přístupy, které považují spiritualitu za šestý prvek pětifaktorového modelu osobnosti (viz Piedmont, 1999).

² Multireligiozitou zde míníme inspiraci jedince více náboženskými směry a následnou integraci prvků z jednotlivých náboženství do vlastní komplexní víry.

1.1.2 Náboženství

V předchozí podkapitole jsme se pokusili vymezit rozdíl mezi náboženstvím a spiritualitou, přičemž hlavním dělicím prvkem nám bylo chápání spirituality jako prožitkového jádra náboženství. Zajímavý náhled na tuto problematiku přináší výzkum Hymana a Handala (2006), který se zabýval pohledem duchovních (křesťanských kněží, židovských rabínů a muslimských imámů) na rozdíl mezi spiritualitou a náboženstvím. Z výsledků šetření vyplynulo, že 37,5 % duchovních považuje spiritualitu za širší koncept, který v sobě zahrnuje i náboženství. Dalších 28 % považuje tyto koncepty za rozdílné, avšak připouští jejich společné znaky. Žádný z oslovených duchovních nepovažuje spiritualitu a náboženství za zcela odlišné koncepty. Za zajímavé považujeme též zjištění, že náboženství bylo většinou popisováno jako externí jev vedoucí k implementaci náboženských pravidel řídících chování a dále jako organizované praktikování víry. Naproti tomu spiritualita byla popisována jako interní a individuální vztah k bohu.

Výše uvedená zjištění tedy do jisté míry podporují námi nastíněný rozdíl mezi oběma koncepty, kdy spiritualitu považujeme za jádro náboženství vedoucí k subjektivnímu prožitku spojení s posvátnem. Posvátno zde představuje individuální či kolektivní nadpřirozenou, přírodní či jinou myslitelnou substanci vycházející z daného náboženského učení a osobního pojetí víry. Další autoři zmiňují fakt, že náboženství je často spojováno s negativními kvalitami, mezi něž patří zejména dogmatismus a fundamentalismus (Schlehofer, Omoto & Adelman, 2008). Mezi tyto negativní kvality můžeme rovněž doplnit institucionalizaci, konzervatismus či ideologičnost. Výše uvedené je typické zejména pro tradiční monoteistická západní náboženství, ke kterým řadíme křesťanství, judaismus a islám, avšak řadu těchto znaků vykazují i tzv. nová náboženství, respektive nová náboženská hnutí, potažmo sekty.

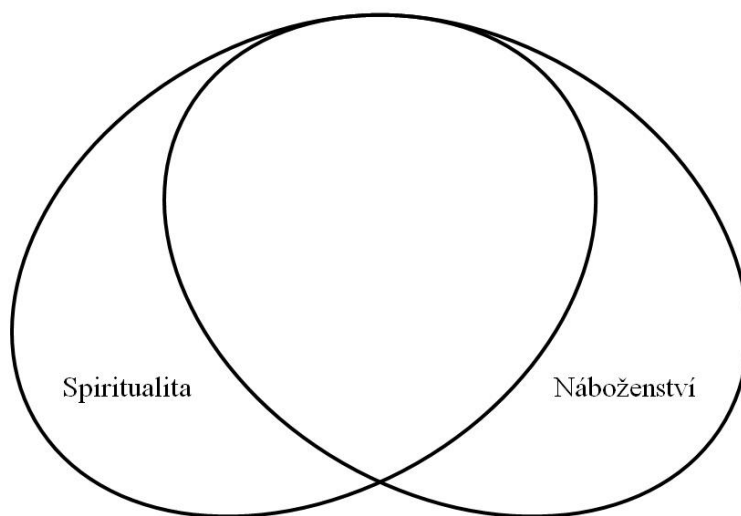
Náboženstvím, jako specifickým konceptem, se zabývá *religionistika* neboli věda o náboženství. Ta v sobě dle Říčana (2007) pojímá další vědní obory, jako jsou filozofie, sociologie, antropologie, psychologie či teologie. V souladu s předloženým vymezením a trochou nadsázky by se o ní dalo hovořit jako o „nadoboru“ v systému jmenovaných věd. Problémem religionistiky však stále zůstává její vymezení, které souvisí s těžkostmi při hledání definice náboženství jako předmětu jejího hlavního zájmu. Dalším jevem narušujícím jednoznačné ustavení religionistiky je zrod nových pojmů a konceptů, mezi které patří například výše probíraná spiritualita.

Zajímavá je rovněž definice Hooda, Hilla a Spilky (2009), kteří se domnívají, že náboženství spadá do zájmu sociologie, jelikož jej dávají do souvislosti s dříve zmiňovanou institucionalizací. Spiritualitu v tomto duchu centrují do zájmu psychologie, respektive psychologie náboženství.

Závěrem můžeme ještě podotknout, že pojmy *spiritualita* a *náboženství* se vyskytují v 7 % nadpisů odborných děl týkajících se této oblasti (Paloutzina & Park, 2013). Zajímavým je též poznatek Zinnbauera, Pargamenta a Scotta (1999), kteří zaznamenali způsoby polarizace těchto pojmů mezi odbornou veřejností:

1. organizované náboženství vs. osobní spiritualita,
2. věcné náboženství vs. účelná spiritualita a
3. negativní náboženství vs. pozitivní spiritualita.

Finální dokreslení vztahu spirituality a náboženství přináší Orel, Facová a kolektiv (2010, 229), kteří podotýkají, že: „... *spiritualita může být součástí náboženství, ale také ne,*“ což upřesňují následujícím schematickým diagramem:

Obrázek 1 Vztah spirituality a náboženství. Zdroj: Upraveno dle Orel, M., Facová, V. et al. (2010).

Podobně, jako s náboženstvím a spiritualitou, je to i s konceptem následujícím – *religiozitou*.

1.1.3 Religiozita

Posledním pojmem pojícím se ke spiritualitě je religiozita. Na religiozitu lze pohlížet z několika hledisek. Prvním hlediskem může být hledisko *sociologické*, respektive sociodemografické, skrývající v sobě relativní či absolutní příslušnost k církvi nebo náboženské společnosti v dané zemi. V České republice je dle výsledků Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 20,8 % věřících (Odbor statistiky obyvatelstva, 2014). Tento počet však nemusí být přesný, jelikož od roku 2011 není povinnost otázku týkající se víry zodpovídat, avšak dobře nám slouží jako ilustrace významu popisovaného pojmu.

Další hledisko můžeme pojmut jako *teologické*, kdy religiozita vyjadřuje víru v dané náboženské učení, přeneseně též v náboženství. Hartl a Hartlová definují religiozitu jako: „*Zbožnost, víru v pravost a pravdivost náboženství, nábožnost, sílu víry, náboženské přesvědčení, jeho různou míru a jeho odraz v chování a každodenní praxi člověka*“ (Hartl & Hartlová, 2000, 505).

Za důležité vodítko k odlišení výše probíraných pojmů považujeme též vymezení Soekena a Carsona (in LaPierre, 1994, 157–158): „*Spirituální dimenze je osobnostně hlubším konceptem, nežli institucionalizované náboženství. Přesto je pro některé jedince spiritualita vyjadřována a rozvíjena skrze formální náboženské aktivity jako je modlitba či mše,*“ čímž nutně vede k religiozitě ve smyslu příslušnosti k církvi či náboženské společnosti.

K množinovému diagramu uvedenému v kapitole 1.1.2 bychom tedy mohli připojit další elipsu zastupující právě religiozitu. V případě těchto odborně užívaných pojmů se tedy jedná o spojené a jen těžce oddělitelné nádoby, kdy tekutina z jedné sklenice doplňuje tekutinu v druhé. Přesné vymezení spirituality, náboženství a religiozity je tak otázkou dokončení již dlouho probíhající odborné diskuze.

Úplným závěrem shora probíraných kapitol můžeme ještě vzpomenout, že spiritualita se do zájmu vědeckého bádání dostala ve chvíli, kdy se odborníci jako William James či Rudolf Otto začali zajímat nejen o viditelnou stránku náboženství, ale i o jeho vnitřní prožívání, tzv. religiózní zkušenost. Právě Otto považoval tuto zkušenost, respektive spiritualitu, za jakési jádro společné všem světovým náboženstvím. Uvedené vyjadřuje postoj i některých soudobých odborníků, například výše citovaného Pargamenta, a slouží nám k vymezení rozebíraných pojmů. (Říčan, 2004)

2 Pojetí spirituality Davida N. Elkinse

Výchozím bodem naší výzkumné práce se stalo dosavadní životní dílo humanisticky orientovaného emeritního profesora psychologie na Pepperdine University ve Spojených státech amerických Davida N. Elkinse. Ten se problematice spirituality věnoval dlouhou řadu let a výsledkem jeho úsilí je stěžejní dílo humanistické psychologie náboženství – kniha *Beyond Religion* s podtitulem *A Personal Program For Building A Spiritual Life Outside The Walls Of Traditional Religion*. Název můžeme volně přeložit jako „Za hranice náboženství,“ což vypovídá o autorově pojetí spirituality jako nenáboženského konceptu, který není omezen tradičním chápáním víry a náboženství (viz dále). Podtitul pak vzbuzuje dojem praktického průvodce pro jedince hledající duchovno. Tím kniha bezpochyby některými svými aspekty jistě je a sám autor v úvodu až příliš sebevědomě uvádí, že „pokud si vezmete tuto knihu k srdci, ukáže vám cestu a vyšle vás na pout', která navěky změní váš život“ (Elkins, 1998, 1). I navzdory tomuto se však jedná o velmi hodnotnou knihu otevírající novou cestu ke studiu a chápání spirituality.

Kromě této knihy a řady vědeckých i teoretických článků je Elkins autorem *Dotazníku spirituální orientace*, který jsme se rozhodli využít ve výzkumné části naší práce.

2.1 Definice spirituality

Původním cílem Elkinsova výzkumu bylo „popsat a definovat spiritualitu z nenáboženské perspektivy,“ jelikož „existuje rozdíl mezi spiritualitou a religiozitou“ (Elkins, 1998, 33). Na základě teoretického výzkumu pak formuloval Elkinsův tým následující definici spirituality: „Spiritualita, z latinského *spiritus* (duch, dech), je způsob bytí a zakoušení transcendentální dimenze, který je charakterizován identifikovatelnými postoji ve vztahu k sobě, druhým, přírodě, životu a všemu, co lze považovat za konečné“ (Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf & Saunders, 1988, 10). Tato se stala „odrazovým můstkem“ při následné tvorbě *Dotazníku spirituální orientace* (v originále *Spiritual Orientation Inventory*) a otevřela dveře budoucímu zkoumání spirituality z humanistické, respektive nenáboženské perspektivy.

Elkins, který chápe spiritualitu jako multidimenzionální koncept, identifikoval jejich devět složek, které se zároveň staly subškálami výše zmiňovaného dotazníku. Mimo to formuloval několik tvrzení vymezujících a zpřesňujících jeho humanistické pojetí tohoto

fenoménu. Těmito úvahami se budeme zabývat v následujících dvou kapitolách (viz 2.2 a 2.3).

2.2 Komponenty spirituality

Jak zmiňujeme výše, Elkins považuje spiritualitu za multidimenzionální jev sestávající z devíti prvků. Na základě studia dosavadních pramenů se týmu podařilo spiritualitu definovat (viz 2.1), avšak dále bylo nutné popsat její jednotlivé dimenze, kterými jsou:

1. transcendentální dimenze,
2. smysl a cíl života,
3. životní poslání,
4. posvátnost života,
5. spirituální vs. materiální hodnoty,
6. altruismus,
7. idealismus,
8. uvědomování si tragického a
9. vliv / ovoce spirituality.

(Elkins, 1998; Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf & Saunders, 1988; Říčan, 2007)

Pro bližší pochopení uvedeného pojetí je nutné si jednotlivé dimenze více přiblížit a uvést praktické příklady.

Transcendentální dimenze vyjadřuje víru jednotlivce v životní rozměr, který může vycházet z tradičního náboženství i odlišných konstruktů. Spirituální osoba ve shodě s transcendentální dimenzí věří, že existuje „něco víc,“ než je nám přístupné smyslovými orgány, a že vyvážený kontakt s tímto „neviditelným světem“ je člověku prospěšný.

Dimenze *mysl a cíl života* vede spirituálně založené jedince k pochopení významu jejich života a existence. Spirituální je v tomto smyslu ten, kdo vyplnil vlastní existenciální vakuum smysluplností a odůvodněností existence.

Další dimenze, kterou je *životní poslání*, říká, že spirituální jedinec vnímá své životní poslání, cítí odpovědnost k životu a snaží se naplnit určité cíle či vlastní osud.

Posvátnost života je charakterizována vírou jedince v naplněnost bytí posvátným a zakoušením pocitů úcty, úžasu a údivu ve spojitosti s existencí. Takto orientované osobnosti

nedělí žití na sakrální a sekulární, jelikož jsou přesvědčeny o „všeprůstupující“ přítomnosti posvátného.

Dimenze *spirituální vs. materiální hodnoty* (ve starším pojetí pouze materiální hodnoty) říká, že spirituálně laděný jedinec dokáže ocenit materiální hodnoty, jako jsou peníze či majetek, avšak neusiluje pomocí nich o maximální uspokojení a nepoužívá je jako náhradu za nenaplněné spirituální potřeby. Takto orientovaný jedinec zároveň vnímá, že nejvyššího uspokojení nemůže být dosaženo pomocí hmotných statků.

Šestá dimenze – *altruismus* vyjadřuje empatický vztah ke druhým a pochopení jejich bolesti a utrpení. Jedinci v souladu s touto dimenzí mají smysl pro sociální spravedlnost a oplývají nezištnou láskou a činy. Zároveň věří, že každý z nás je součástí celospolečenského „kontinentu“ humanity a žádný jedinec tak není opuštěným ostrovem.

Dimenze *idealismus* vyjadřuje vizionářský pohled ve zlepšení světa. Idealisté věci pozitivně vnímají nejen kvůli jejich aktuálnímu stavu, ale i stavu budoucímu. Tímto vymezený spirituální jedinec směřuje k vyšším ideálům a k naplnění pozitivních potenciálů života.

Uvědomování si tragického znamená povědomí jedince o tragických skutečnostech lidské existence, přesněji pak uvědomění si bolesti, utrpení a smrti, které poskytuje spirituální osobě existenciální vážnost. Právě toto uvědomování si tragického paradoxně zvyšuje radost ze života, jeho ocenění a hodnocení.

Poslední dimenze, kterou je dimenze *vliv spirituality* nebo též ovoce spirituality (např. Říčan, 2007), označuje za spirituálního jedince toho, u něž má jeho vlastní spirituální orientace vliv na život a bytí. Skutečná spiritualita má viditelný vliv na jedincův vztah k sobě, druhým, přírodě, životu a všemu, co lze považovat za konečné. (Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf & Saunders, 1988; Elkins, 1998;)

Kromě multidimenzionálního pojetí spirituality přináší Elkins (1998) ve své stěžejní knize *Beyond Religion* také osobitý pohled na problematiku spirituality, kdy postuluje následující výroky:

1. Spiritualita je univerzální.
2. Spiritualita je lidský fenomén.
3. Spiritualita má společný vnitřní základ.
4. Spiritualita je spojena se schopností reagovat na posvátno.
5. Spiritualita je spojena s určitou tajemnou energií.
6. Cílem spirituality je soucit.

Pro úplné porozumění shora uvedenému výčtu je nutné bližší rozebrání každého bodu a stejně jako u dimenzí spirituality doplnit konkretizující příklady.

Prvním bodem *Spiritualita je univerzální* je myšlen fakt, že spiritualita je dostupná každému z nás a není omezena náboženstvím, kulturou nebo sociální skupinou. Uvedené Elkins zdůvodňuje tvrzením, že po celém světě nalézáme jedince, kteří rozvíjejí osobní duchovní život různorodými způsoby.

Druhý bod *Spiritualita je lidský fenomén* vyjadřuje skutečnost, že spiritualita je vrozeným a přirozeným specificky lidským potenciálem a je zakořeněna v povaze lidstva, ze které vychází. Není tedy dána „shora“ či „odněkud“.

Třetím bodem *Spiritualita má společný vnitřní základ* se autor snažil vyjádřit příčinnou podobnost mezi náboženskými rituály kmenů, národních i světových náboženství. Jejich sdíleným základem je touha po posvátnu, neboli snaha dosáhnout poznání „tajemství života“ a to následně oslavovat.

Další bod *Spiritualita je spojena se schopností reagovat na posvátno* je podle Elkinse nejvíce přehlíženým faktem v současném vědecky a materiálně orientovaném světě. Elkins se domnívá, že základní charakteristikou spirituality je určitá mystika. Tvrdí, že spiritualita je usazena v duši a rozvíjena naším kontaktem s posvátnem, přičemž ji živí naše touha a zájem o poznání.

Pátý bod *Spiritualita je spojena s určitou tajemnou energií* vyjadřuje skutečnost, že v každé kultuře je možné vystopovat rozlišování určité „životní síly“, se kterou jsou spojeni například básníci, umělci či šamani.

Posledním bodem výčtu je *Cílem spirituality je soucit*. V tomto bodě Elkins poukazuje na to, že duchovní život pramení ze srdce a je vyjádřením citlivosti či láskyplnosti, která se projevuje právě v soucitu s druhými a projevy náklonnosti k nim. (Elkins, 1998)

Elkinsovo pojetí spirituality jako multidimenzionálního konceptu, doplněné o podrobnější rozbor tohoto pojmu, je jedním z nejlepších zdrojů pro pochopení humanistického přístupu k tomuto pojmu. Výše uvedené se zároveň stalo podkladem pro další práci původního výzkumného týmu, která vyústila ve vytvoření zmiňovaného dotazníku, nímž se podrobněji zabýváme dále (viz 2.3).

2.3 Dotazník spirituální orientace

Dalším cílem výzkumného týmu bylo sestrojít nástroj – dotazník, který by měřil nenáboženskou či jinak řečeno humanistickou spiritualitu definovanou v kapitole 2.1 a dále rozebranou v kapitolách následujících.

Výzkumný tým pod vedením Elkinse vycházel z existujících dotazníků či měrných nástrojů (např. Allportovy Škály náboženské orientace či Yingersova Sedmibodového dotazníku náboženství), které však postihovaly jen některé z definovaných dimenzí humanistické spirituality a v mnohých případech odrážely, respektive zohledňovaly pouze tradiční náboženský pohled. Dalším nedostatkem existujících dotazníků byl fakt, že nebyly podloženy pevnou teoretickou koncepcí. Cílem týmu tedy bylo vytvořit prostředek, který by spiritualitu pojímal více komplexně, nereflektoval tradiční náboženská přesvědčení, rituály či praxi a byl vystavěn na konzistentních teoretických východiscích a vědeckých faktech.

První část práce spočívala ve vytvoření databáze dvou set položek, které poměrně zastupovaly jednotlivé dimenze, zde škály, spirituality (viz 2.2) a v jejich následné expertní evaluaci pěti nezávislými odborníky z oblasti psychologie náboženství. Tímto byl počet výchozích položek snížen na 157. V této podobě byl dotazník administrován a položky dále zkoumány, statisticky zpracovávány a analyzovány, čímž bylo docíleno počtu 85 položek, které v současné podobě dotazník obsahuje. (Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf & Saunders, 1988)

Zásadním nedostatkem současné podoby dotazníku je fakt, že se jedná pouze o jeho předběžnou, respektive pracovní, verzi a současně neexistují žádné normy určující míru či výši spirituality. Dotazník tak v této podobě slouží pouze pro porovnávání skupin respondentů v oblasti spirituality a výzkumné účely v oblasti spirituality, náboženství a religiozity. Sám Elkins zdůvodňuje danou skutečnost následovně: „*Poté, co byla naše pracovní skupina rozpuštěna, jsem sám pokračoval na tvorbě tohoto dotazníku, který je dnes široce používán těmi, kteří provádějí výzkum na poli spirituality*“ (Elkins, 1998, 36) a dodává, že uvedené „... je pouze začátkem“ (tamtéž), přičemž doufá, že svým odkazem inspiruje další výzkumné práce v této oblasti psychologie a věd příbuzných. Na základě uvedeného je vědecko-výzkumná role inventáře nezpochybnitelná, avšak nutností je jeho pevnější metodologické ukotvení.

Závěrem je třeba uvést, že se jedná o dotazník, respektive inventář, neobsahující otázky týkající se víry v Boha či jinou nadpřirozenou substanci, čímž je vzhledem k nízké

míře religiozity a vazbě k tradičním náboženstvím vhodným pro užití v České republice (Meezenbroek, Garssen, van den Berg, van Dierendonck, Visser & Schaufeli, 2012).

3 Pomáhající profese a spiritualita

Spiritualita je jedním ze stavebních kamenů silného a fyzicky i psychicky odolného jedince. Její vliv se promítá do oblasti duševního i fyzického zdraví, čímž ovlivňuje celkovou osobnost jednotlivce. V souladu s tímto pojetím lze spiritualitu považovat za podstatného činitele v oblasti výkonu pomáhajících profesí a to jak ve vztahu k pracovníkům samotným, tak i ke klientům – například k seniorům, psychologickým, psychiatrickým pacientům a dalším, kterým je pomoc poskytována.

Výzkumy naznačují, že „... *spiritualita je zásadní silou pro výkon sociální práce*“ (Bhagwan, 2010, 188), zobecněně pro výkon pomáhající profese. Pod vlivem uvedeného se proto budeme v následujících kapitolách zabývat pomáhajícími profesemi samotnými, motivací pro jejich výkon, jejich úskalími a významem spirituality pro pracovníky v těchto profesích.

3.1 Vymezení a rozdělení pomáhajících profesí

Pro základní vymezení pomáhajících profesí využijeme definice, kterou nabízí Hartl a Hartlová v *Psychologickém slovníku*. Dle jejich pojetí se jedná o „*souhrnný název pro veškeré profese, jejichž teorie, výzkum a praxe se zaměřují na pomoc druhým, identifikaci a řešení jejich problémů a na získávání nových poznatků o člověku a jeho podmínkách k životu, tak aby pomoc mohla být účinnější*“ (Hartl & Hartlová, 2004, 185). Spolu s touto definicí zde autoři uvádějí výčet některých pomáhajících profesí, mezi něž řadí zejména psychology, sociální pracovníky, speciální pedagogy, fyzioterapeuty a další (tamtéž). Jiní autoři do výčtu doplňují ještě zdravotnické pracovníky či duchovní (např. Géringová, 2011). Obecně lze konstatovat, že vymežujícím faktorem pomáhající profese je pojetí pomáhání jako primární náplně dané profese. Důležitým je též vztah mezi pomáhajícím a tím, komu má být pomoc poskytnuta. Například vztah učitel – žák, lékař – pacient nebo psycholog – klient (Géringová, 2011). Jeho významnost podtrhuje i Kopřiva (1997, 15), který říká, že „*vztah ke klientovi je v pomáhajících profesích podstatnou složkou povolání*.“ Dle našeho názoru může být tento vztah v určitých aspektech i úskalím, čímž se budeme dále zabývat v kapitole 3.3.

Na základě shora uvedených definic a dostupností jsme si pro praktickou část naší práce vybrali studenty následujících oborů pomáhajících profesí: sociální pedagogika,

psychologie, všeobecná sestra, porodní asistentka a zdravotně sociální pracovník (více viz Výzkumná část diplomové práce).

3.2 Motivace k výkonu pomáhající profese

Ač to zní příliš zjednodušeně, primární motivací pro výkon pomáhající profese je samotné pomáhání, respektive touha či chuť pomáhat ostatním. Otázkou, kterou zmiňuje Schmidbauer (2008), však zůstává, jak by ono skutečné či pravé pomáhání mělo vypadat. Jako odpověď autor přináší dělení pomáhání do třech následujících skupin:

1. Spontánní pomáhání, které je charakteristické okamžitou pomocí pramenící ze soucitu.
2. Racionální výměnné pomáhání s charakterem recipročního altruismu.
3. Narcistické pomáhání, které je charakteristické uspokojování vlastních popudů.

(tamtéž)

Do shora uvedeného výčtu bychom dále mohli doplnit čtvrtou skupinu – pomáhání jako profesní úkol. To však může pramenit z předchozích typů pomáhání a pouze se skrývat pod háv povolání. V praxi se tak můžeme setkávat s pracovníky v pomáhajících profesích, jejichž motivací pro pomáhání je například třetí typ – narcistické pomáhání jako cesta za uznáním, mocí, uplatněním či emocionální blízkostí (tamtéž). V tomto případě se jedná o negativní jevy, které se mimo jiné pokoušíme osvětlit v kapitole *Úskalí pomáhajících profesí*. Zde se zaměříme na tzv. zdravou motivaci.

Motivace obecně má za cíl „... změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního“ (Plháková, 2007, 319). Toto vymezení chápeme jako východisko pro pojetí zdravé motivace a v souladu s ním ji považujeme za motivaci působící ve směru k naplňování ideálů pomáhání. K těm řadíme zejména kvalitní poskytování pomoci, naplňování vztahu pomáhající – pomoc přijímající, uskutečňování sociálně inteligentního doprovázení (Vávrová, 2012) apod. Zdravá motivace k pomáhání se projevuje v tom, že pomáhající podporuje svého klienta a doprovází ho na cestě vedoucí ke změně jeho stávající životní situace v pozitivním směru, a to bez soucitu, vyžadování vděčnosti, zdůrazňování své důležitosti a bez uplatňování moci. Motivace se zde překrývá s altruismem, který, zjednodušeně řečeno, sleduje prospěch druhého jedince bez nároku na materiální či nemateriální odměnu.

Spiritualitu lze pojímat rovněž jako hodnotu či hodnotovou orientaci. Například Schwartz (1992 in Zášková, Mlčák, 2009) ji zahrnuje do své typologie hodnot a postuluje, že motivační cíl spirituality „*představuje dosažení vnitřní harmonie a nalezení smyslu života.*“ Smyslem života a cestou vedoucí k nalezení harmonie může být právě pomáhání jako prostředek realizace spirituálních hodnot.

3.3 Úskalí pomáhajících profesí

Úskalí pomáhajících profesí mají svůj prázeklad v osobnostních předpokladech pomáhajícího a dále jsou rozvíjeny, přesněji jim není předcházeno, v institucích vzdělávajících budoucí pracovníky v pomáhajících profesích. Dle Géringové (2011, 36) „*téměř nebo úplně chybí vzdělávání zaměřené na rozvoj a budování osobnosti ... chybí informace o možnostech vzniku svépomocných skupin a také informace o možnostech terapeutické podpory.*“ Pod tíhou uvedeného je prakticky nemožné zvládat stres či zátěžové situace, kvalitně pracovat v týmu nebo předejít vlastnímu vyhoření (Géringová, 2011). My se nyní zaměříme na nejčastější nástrahy, které s sebou práce v pomáhajících profesích přináší.

Jedním z nejčastěji skloňovaných termínů v souvislosti s výkonem profese pomáhajícího je *syndrom vyhoření* (anglicky *burnout syndrome*), jehož původem je chronický stres a projevem celkové fyzické i psychické vyčerpání (např. Kebza & Šolcová, 2003). Úžeji lze tento syndrom popsat jako „*stav životního vyčerpání*“ (Světová zdravotnická organizace, 2013). Mezi jeho typické projevy patří cynismus, nedůvěřivost, netečnost, bezmocnost, zoufalství a snížení až ztráta výkonnosti (Baštecká, 2005). Tento pojem je však mezi laickou i odbornou veřejností široce znám a byla vydána řada publikací zabývajících se syndromem samotným i metodami jeho předcházení. Z tohoto důvodu se dále podíváme na méně známá, avšak podobně závažná úskalí či nebezpečí pomáhání.

Dalším negativním aspektem v pomáhajících profesích může být tzv. *syndrom pomáhajícího* či pomocníka, který bychom mohli označit za zárodek výše popisovaného burnout syndromu. Géringová (2011, 92) uvádí, že „*syndrom vyhoření popisuje typické důsledky jednání pomáhajícího, které má své kořeny v syndromu pomáhajících.*“ Vztah mezi oběma syndromy je tedy takový, že syndrom pomocníka je příčinou jednání pomáhajícího a syndrom vyhoření pak jeho důsledkem. Obecně můžeme konstatovat, že samotný syndrom pomáhajícího má obrannou charakteristiku a tudíž plní funkci obranného mechanismu. Baštecká (2005, 74) přehledně shrnuje, že „*vzniká v zážitku hluboké (dětské) bezmoci*

přetavením nepřátelských popudů do nutkavé a všemocné péče o ostatní.“ Lze ještě doplnit, že pomáhání je pro pomáhajícího pod tlakem syndromu jako obranného mechanismu nutností a projevuje se na úkor vyjádření vlastních pocitů a potřeb (Baštecká, 2005). Tento syndrom bychom rovněž mohli zahrnout pod kapitolu předchozí – Motivace k výkonu pomáhající profese, jelikož autor tohoto pojmu, německý psycholog Schmidbauer, vystavěl jeho ukotvení na práci s vykonavateli pomáhajících profesí, kdy „objevil, že je spojují určité podobné druhy problémů,“ (Géringová, 2011, 92) které systematizoval a nazval je právě syndromem pomáhajícího (Géringová, 2011).

Často se vynořujícím jevem v pomáhajících profesích je též *spasitelský komplex*, pod jehož obrazem je daný jedinec přesvědčen, že jeho osudem je zachraňovat druhé či jim bezmezně pomáhat. Tento komplex je de facto totožný se syndromem pomáhajícího, kterému jsme se věnovali výše.

V návaznosti na přechozí kapitolu ještě zmíníme pomáhání uskutečňované s narcistickou motivací, jež vede k uspokojení vlastních potřeb skrze poskytování pomoci. Do této kategorie pomáhání realizovaného na základě eticky problematických či spekulativních motivů můžeme řadit *pomáhání jako touhu po moci*, kdy hlavním a často jediným cílem pomáhajícího je snaha ovládat například bezmocného klienta či pacienta neschopného se rozhodovat a jednat. Dalším ze jmenované skupiny může být *pomáhání pro pocit vlastní důležitosti a významnosti*, které se stává záplatou na dosud neuspokojované potřeby pomáhajícího. Jako poslední jmenujme *pomáhání s tužbou po vděčnosti a pomáhání na základě vlastního zranění* (Horská, 2010). V posledním případě hovoříme v souladu s Jungem (prvotně 1951) o tzv. archetypu zraněného léčitele. Jung však ve svém díle uvádí, že zranění je často nejlepší přípravou pro poskytování pomoci a ve zkratce konstatuje, že pouze zraněný léčitel může skutečně efektivně uzdravovat, respektive pomáhat (Jung, 1967 in Daneault, 2008). Tento fakt nechávám na posouzení čtenářům.

Závěrem této kapitoly nemůžeme opomenout zmínit i spiritualitu v podobě negativního aspektu, kdy se stává „*únikem před nesnesitelnou tíží života*“ (Géringová, 2011, 107) nebo může skrytě vést k uspokojování touhy po moci a jiných nevědomých tužeb. V této souvislosti je však nutné upozornit na rozdíl mezi „zdravou“ a „nezdravou“ spiritualitou. Nezdravou je možno popisovat v souladu s výše citovanou Géringovou (2011), která jejímu pojetí věnuje celou podkapitolu oddílu „Odvracená strana pomáhajících profesí.“ Nezdravou spiritualitu vidí jako nástroj úniku z tíživé životní situace či bezvýhodnosti bytí, kterým jedinec může i nemusí naplňovat vlastní nevědomé tužby (potřeby). Například zmiňovanou

touhu po moci či vyhledávání extrémních transpersonálních zážitků spojených s užíváním návykových látek. Naproti tomu zdravou spiritualitu vymezujeme jako pozitivního činitele zejména v oblasti psychického či fyzického zdraví a s tím související celkové odolnosti jednotlivce. Pojetí spirituality jako negativního jevu není zcela ojedinělé, avšak v odborné i populárně naučné literatuře se častěji setkáváme s názory vyzdvihujícím pozitivní vliv spirituality jako významného individuálního i sociálního činitele. Jak tomu však bývá, mezi hranicí zdravé a nezdravé spirituality je tenká linie a „co bylo zdravé, může onemocnět“. Se spiritualitou jako negativním prvkem souvisí dále otázky sektářství, represivní výchovy nebo například restrikce sexuality.

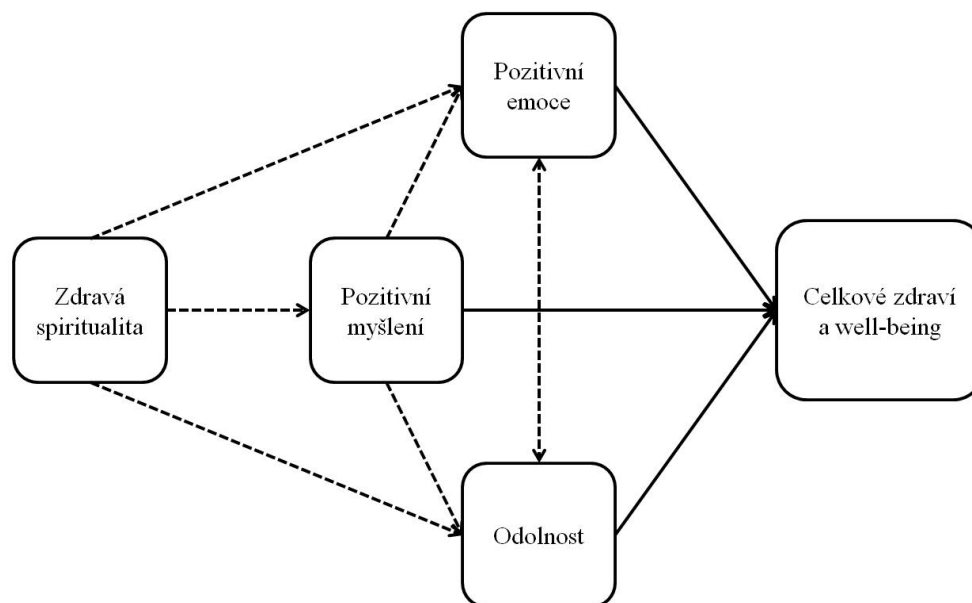
3.4 Význam spirituality v pomáhajících profesích

Spiritualita je významnou součástí života jednotlivce, kterému často dodává sílu, energii a mnohdy i motivaci či chuť do života. Jako taková sehraává významnou roli rovněž při naplňování ideálů pomáhání, na kterém stojí skupina tzv. pomáhajících profesí. Spiritualitu tedy považujeme v souladu s Bhagwan (2010) za zásadní hnací sílu pro výkon pomáhající profese a prvek či jev podporující odolnost jednotlivce při práci s lidmi, respektive pro lidi. Pokud budeme v následujícím textu hovořit o spiritualitě, máme na mysli spiritualitu zdravou, čili pozitivně působící.

Význam spirituality pro pomáhající dokládá ve svých výzkumech například Elkins (in Schneider, Bugental & Pierson, 2001), který spolu s Liparim a Kozorou distribuoval mezi členy Humanistické sekce Americké psychologické asociace e-mailový dotazník obsahující, mimo jiné, otázky pojící se ke spiritualitě. Průzkumu se aktivně zúčastnilo 230 členů (psychologů) dané sekce, z nichž 77 % uvedlo, že spiritualitu považuje za velmi důležitý aspekt vlastního života, přičemž 75 % věří v existenci vyšší moci a 43 % v osobního Boha. Zajímavým bylo též zjištění, že 55 % respondentů považuje sebe samého za spirituálního, ne však nábožensky založeného – religiózního. Uvedené nejenže podtrhuje vysokou míru zastoupení duchovní orientace u pracovníků v pomáhajících profesích (zde psychologů), ale zároveň ukazuje na značný výskyt spirituality v této oblasti, což upevňuje její význam. Navzdory zajímavosti uvedeného šetření však můžeme pochybovat nad metodologickou neutrálností, kdy vzorkem byli pouze členové humanisticky orientované sekce, u kterých lze předpokládat jistou míru znalosti zkoumaných fenoménů.

Z dalších výzkumů, které se zabývaly spirituální orientací mezi pracovníky v pomáhajících profesích, můžeme jmenovat výzkum Shafranskeho a Malonyho (1985 in Elkins, 1998), z jehož závěrů vyplývá, že více než 70 % psychologů ze státu Kalifornie, USA, považuje spiritualitu za důležitý prvek vlastního života i klinické praxe, přičemž pouze 9 % těchto psychologů je členy církve, respektive podílí se na organizovaném praktikování víry. V navazujícím výzkumu autoři zjistili, že 74 % participantů (členů *California Psychological Association*) nepovažuje za primární zdroj své spirituality organizované náboženství, přesněji náboženství tradiční (Shafranske & Gorsuch, 1984).

Obecněji lze přínos a důležitost spirituality, a to nejen pro pomáhající profese, odvozovat z následujícího grafického vyobrazení:

Obrázek 2 Vliv spirituality na celkové zdraví a well-being. Zdroj: Upraveno dle Miller, L. J. (2012).

Z vyobrazení je jasně patrné jakým způsobem ovlivňuje zdravá spirituální orientace myšlení, emoční ladění a odolnost jedince, které mají následně vliv na jeho celkové zdraví a well-being. Lze tedy konstatovat, že zdravě spirituálně orientovaný pracovník v pomáhající profesi bude díky své spiritualitě odolnější a pozitivně laděný, což mu umožní kvalitněji uskutečňovat vztah pomáhající – pomoc přijímající i pomoc samotnou. Výše uvedený graf však neplatí pouze pro vykonavatele pomáhajících profesí, nýbrž pro celkovou populaci. Jeho sdělení je ale důležité zejména pro jedince aktivní v oblasti práce s lidmi.

Vzhledem k nezadatelné pozitivní roli spirituality v pomáhajících profesích je alarmující, že 79 % osob pracujících v této sféře nebylo nebo bylo jen v malé míře vzděláváno právě ve spirituálních či náboženských otázkách (Sheridan et al., 1992). Nízkou míru vzdělávání zaměřeného na uváděné oblasti potvrzují i další výzkumy (viz např. Canda & Furman, 1999 in Bhagwan, 2010; Furman et al., 2004). Předložená zjištění nás vedou k doporučení zavedení předmětů zaměřených na oblast spirituality do vzdělávacích plánů studentů pomáhajících profesí a specializovaných kurzů pro pracovníky z praxe v rámci celoživotního vzdělávání.

VÝZKUMNÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE

4 Výzkumný problém a cíle výzkumu

Jak jsme se pokusili nastínit v teoretické části předkládané práce, spiritualita hraje v pomáhajících profesích zásadní pozitivní roli ve vztahu k pomáhajícím i pomoc přijímajícím a je jedním z aspektů spoluutvářejících osobnost vyrovnaného a vůči stresu odolného jedince, respektive pomáhajícího. V případě vztahu mezi spiritualitou a pomáhajícími profesemi se však paradoxně jedná o nepříliš probádanou oblast a to i přesto, že řada teoreticky i prakticky zaměřených prací z psychologie náboženství a spirituality či například sociální práce v souvislosti s pomáhajícími profesemi s pojmem spiritualita pracuje (pro názornost jmenujme relativně novou knihu *Spiritualita v pomáhajících profesích*). Výzkumné postihnutí uvedeného vztahu však považujeme za nedostatečné, a to zejména v oblasti poznání současného stavu spirituální orientace mezi studenty pomáhajících profesí. Právě deficitní výchozí stav se nám stal podnětem k našemu výzkumu, kterým chceme obohatit a prohloubit teoretické poznatky z oblasti spirituality. Tu považujeme především v pomáhajících profesích za velmi důležitou a v souladu s výzkumnými zjištěními (viz kapitola 3.4) opakovaně apelujeme na nezbytnost vzdělávání v oblasti spirituality.

Další pomyslnou metou naší práce bylo poskytnout českému výzkumnému prostředí v zahraničí poměrně hojně využívaný nástroj, přesněji inventář, *Dotazník spirituální orientace* (Elkins, 1998), který svou konstrukcí a zaměřením nabízí možnost probádat nenáboženskou spirituální orientaci čili tzv. humanistickou spiritualitu. Ta má dle našeho názoru své nezpochybnitelné místo i v tak nízce religiózní zemi, jakou je Česká republika (viz kapitola 1.1.3). Zároveň lze konstatovat, že na církvi nezávislá duchovní orientace se stává stále více populární, což dokládá i expresivní vyjádření profesora Říčana zvěčněné v titulku novinového článku: „*Nenáboženská spiritualita teď frčí*“ (Lidové noviny, 2014) či v úvodu zmiňovaný rozmach hnutí *Spiritual But Not Religious*.

Na základě uvedeného jsme se rozhodli realizovat výzkum mezi studenty pomáhajících profesí v Olomouckém a Zlínském kraji a zároveň předpřipravit českou verzi metody pro zjišťování nenáboženské (humanistické) spirituality.

Naším výzkumným problémem tedy bylo *postihnutí rozdílů ve spiritualitě mezi studenty jednotlivých oborů pomáhajících profesí*, konkrétně mezi studenty oboru psychologie, sociální pedagogika, všeobecná sestra, porodní asistentka a zdravotně sociální pracovník, čímž jsme chtěli nabídnout sondu do jejich spirituality a srovnat míru spirituální orientace studentů uvedených oborů.

V souladu s výzkumným problémem bylo hlavním cílem naší práce *prozkoumat míru spirituální orientace mezi studenty jednotlivých oborů pomáhajících profesí*, respektive porovnat míru spirituální orientace napříč těmito obory při zohlednění sociodemografických údajů a v souvislosti s jednotlivými dimenzemi užitého dotazníku (viz kapitola 2.2 či dále).

Dílčím cílem bylo *převést do češtiny Dotazník spirituální orientace* a poskytnout tak na poli výzkumu tzv. humanistické spirituality cenný nástroj našemu výzkumnému prostředí.

4.1 Výzkumné hypotézy

V souladu s výše uvedenými výzkumnými cíli a zaměřením našeho výzkumu jsme formulovali následující hypotézy:

H1: Míra spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí se bude lišit v závislosti na studovaném oboru.

H2: Míra spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí se bude lišit v závislosti na praktikování víry.

H3: Míra spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí se bude lišit v závislosti na pohlaví.

H4: Míra spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí se bude lišit v závislosti na velikosti bydliště.

V intencích naší práce bylo rovněž postihnout rozdíly ve vybraných dimenzích (škálách) dotazníku, které vykazovaly nejvyšší míru vnitřní reliability, v souvislosti s vybranými sociodemografickými údaji (pohlaví a obor studia), pročež jsme formulovali následující hypotézy:

H5: Skóry studentek (žen) a studentů (mužů) se budou na škále *Transcendentální dimenze* lišit.

H6: Skóry studentek (žen) a studentů (mužů) se budou na škále *Životní poslání* lišit.

H7: Skóry studentek (žen) a studentů (mužů) se budou na škále *Vliv / Ovoce spirituality* lišit.

H8: Skóry studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí se budou na škále *Transcendentální dimenze* lišit.

H9: Skóry studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí se budou na škále *Životní poslání* lišit.

H10: Skóry studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí se budou na škále *Vliv / Ovoce spirituality* lišit.

4.2 Volba výzkumné strategie a techniky sběru dat

Pro sběr dat jsme zvolili *kvantitativní přístup* za využití *techniky skupinově administrovaného inventáře / dotazníku*, čili kvantitativní dotazníkové šetření. Konkrétně jsme v naší práci užili *Spiritual orientation inventory* (Elkins, 1986 in Johnson, 2001), česky *Dotazník spirituální orientace*, ve variantě tužka-papír.

Vzhledem ke skutečnosti, že uvedený inventář postrádá českou lokalizaci, byli výzkumníci nuceni před samotným zahájením výzkumného šetření tento přeložit. Překlada dotazníku a jeho ověření se vzhledem k metodologické náročnosti a obsáhlosti věnujeme v následujících samostatných kapitolách (viz 4.2.1 a 4.2.2).

4.2.1 Překlad dotazníku

V intencích rozsahu naší práce a na základě odborných doporučení byla k transformaci dotazníku zvolena metoda tzv. *back-translation* či *translation/back-translation*, která je v odborné literatuře definována jako: „*Překlad psychologické škály z jazyka A do jazyka B a poté zpět do jazyka A pro zajištění ekvivalence*“ (Coolican, 2009, 220). V našem případě se tedy jednalo o překlad z jazyka původního, čili angličtiny, do jazyka cílového – češtiny. Následoval zpětný překlad do angličtiny a srovnání původní anglické verze s verzí transformovanou. Metoda *back-translation* je zároveň jedním z nejběžnějších a nejčastěji doporučovaných postupů při překladu výzkumných nástrojů (Chen & Boore, 2009). Častým postupem při tomto způsobu překladu je překlad do různých světových jazyků za účelem srovnání posunů ve významu. Námi zvolený způsob však považujeme za dostatečný s ohledem na výzkumné účely a rozsah naší práce.

První část překladu, čili překlad z jazyka anglického do českého, provedli sami výzkumníci za odborného dozoru bilingvně vzdělaného odborníka. Druhou část, překlad z češtiny zpět do angličtiny, zpracoval, v souladu s metodikou *back-translation*, odlišný lingvista, se kterým bylo následně spolupracováno v průběhu kontroly a korektury

jazykových posunů či změn v anglickém znění jednotlivých položek inventáře. V souladu s předpoklady nedošlo k zásadním jazykovým posunům. Na popud spolupracujícího odborníka však bylo nutné přeformulovat položky v českém jazyce tak, aby jejich znění odpovídalo běžně užívaným vyjádřením. Zde můžeme jako příklad uvést množství anglických idiomů, které bylo nutné transformovat do jejich českého znění či položky typu „I have spiritual hunger...“, jejichž vhodným českým ekvivalentem je například vyjádření: „Toužím po duchovnu...“ a mnohé další. Z výše uvedeného lze vyvodit, že adaptace a překlad dotazníku probíhal v několika fázích:

1. Fáze překladu z angličtiny do češtiny.
2. Fáze překladu z češtiny zpět do angličtiny.
3. Kontrola položek původní a překladové anglické verze.
4. Korektura výroků v češtině.

Z uvedeného výčtu jsou první 3 fáze částmi zmiňovaného postupu back-translation, neboli zpětnovazebného překladu. Poslední, čtvrtá fáze, je nutným vyústěním fází předchozích, které pracují s doslovnými či mírně transformovanými překlady, jejichž podoby se v běžném jazyce téměř neužívají či by postrádaly smysl.

Tímto postupem vznikla překladová verze *Dotazníku spirituální orientace*, která byla dále využita ve výzkumu a jejíž aktuální podoba je součástí Přílohy č. 1 předkládané práce. Překladovou verzi jsme při analýze dat podrobili testování reliability, o čemž pojednáváme v následující samostatné kapitole.

Závěrem je nutno podotknout, že byla dodržena všechna etická pravidla, kdy hlavní výzkumník byl v e-mailovém kontaktu s autorem dotazníku, prof. Elkinsem, který mu dal souhlas k jeho užití v českém prostředí a poskytl mu klíč k jeho vyhodnocení.

4.2.1 Ověření překladu dotazníku

Pro ověření námi užití překladové verze jsme při analýze dat podrobili testování rovněž vnitřní reliabilitu jednotlivých dimenzí, kterých má dotazník celkem devět. Vnitřní reliabilita dimenzí se pohybovala v rozmezí $\alpha \doteq 0,48$ až $0,93$. Uvedené rozmezí je nižší než u originální verze dotazníku, kde byly zjištěny následující hodnoty: $\alpha = 0,75$ až $0,95$ (Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf & Saunders, 1988).

Nízkou míru vnitřní reliability vykazovaly zejména ty škály dotazníku, které sytí nižší množství jednotlivých položek, což je v souladu s obecnými poznatky z oblasti metodologie výzkumu a tvorby dotazníkových metod. Míru vnitřní reliability jednotlivých dimenzí (více viz kapitola 2.2) spolu s uvedením množství jejich položek uvádíme v Tabulce 1. V tabulce jsou zvýrazněny ty dimenze, jejichž vnitřní reliabilitu považujeme za dobrou či dostatečnou.

Č.	Název dimenze	Počet položek	Cronbachovo alfa
1	Transcendentální dimenze	13	0,928
2	Smysl a cíl života	10	0,767
3	Životní poslání	9	0,802
4	Posvátnost života	15	0,769
5	Spirituální vs. materiální hodnoty	6	0,768
6	Altruismus	7	0,483
7	Idealismus	10	0,700
8	Uvědomování si tragického	5	0,566
9	Vliv / Ovoce spirituality	10	0,932

Tabulka 1 Vnitřní reliabilita jednotlivých dimenzí dotazníku

Dobrou míru reliability, kdy $\alpha > 0,75$ (Coolican, 2009), vykazovalo 6 z 9 dimenzí dotazníku, což považujeme za uspokojivé. V případě dimenze *Idealismus* ($\alpha = 0,700$) bychom mohli rovněž hovořit o relativně uspokojivé míře reliability. Nízkou míru reliability některých dimenzí pak můžeme připisovat jednak relativně nízkému množství položek, které dané dimenze sytí či na základě podrobnější analýzy rovněž posunu v překladu u některých položek dotazníku, kdy ze statistické analýzy vyplynulo, že při jejich vypuštění by došlo k zásadnímu zvýšení celkové vnitřní reliability té dané dimenze. Z tohoto pohledu lze za nejproblematictější považovat dimenzi *Altruismus* ($\alpha = 0,483$) a dimenzi *Uvědomování si tragického* ($\alpha = 0,566$). Úkol do budoucna spatřujeme v revizi překladu či odstranění „závadných“ položek a následném retestování vnitřní reliability jednotlivých škál. Současnou verzi dotazníku považujeme za pracovní a jako takovou ji užíváme v našem výzkumu.

4.3 Výběr výzkumného souboru

V souladu s cíli naší práce a vzhledem k dobré dostupnosti jsme si pro náš výzkum zvolili studenty z Olomouckého a Zlínského kraje, konkrétně studenty Univerzity Palackého v Olomouci a Univerzity Tomáš Bati ve Zlíně, kde jsme oslovili první a třetí ročníky následujících oborů bakalářského stupně studia: psychologie, sociální pedagogika, všeobecná sestra, porodní asistentka a zdravotně sociální pracovník. Jednalo se tedy o záměrný výběr přes instituci (univerzitu). Následně jsme v součinnosti s tamními vysokoškolskými pracovníky realizovali sběr dat za využití techniky skupinově administrovaného dotazníku ve formě tužka-papír. Touto metodou jsme získali celkem 356 dotazníků, z nichž 334 bylo na základě stanovených kritérií postoupeno ke statistické analýze a dalšímu zpracování.

4.4 Etika výzkumu

Vzhledem k faktu, že se v našem případě jednalo o dotazníkové výzkumné šetření, nebylo třeba řešit složitější etické otázky. Respondenti byli informováni o dobrovolnosti a anonymitě probíhajícího výzkumu a seznámeni s jeho záměrem a cíli. Můžeme konstatovat, že na základě etických aspektů žádný respondent neodmítl účast ve výzkumu, což považujeme za velmi pozitivní zjištění. Zároveň žádný ze spolupracujících akademických pracovníků neodmítl realizaci výzkumu ve výše jmenovaných institucích, respektive na jmenovaných univerzitách.

Jak jsme zmiňovali v kapitole 4.2.1, byla dodržena i pravidla pro užití výzkumných nástrojů, kdy jsme kontaktovali autora námi užitého dotazníku prof. Elkinse, který nám dal svolení k užití dotazníku v českém prostředí a poskytl nám klíč k jeho vyhodnocení.

Závěrem lze konstatovat, že výzkum byl proveden v souladu s etickými zásadami sdílenými mezi evropskými psychology a ukotveným v kodexu Evropské federace psychologických asociací (viz Lindsay, Koene, Øvreeide & Lang, 2010).

5 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

V následující kapitole popíšeme uplatněné postupy analýzy dat a následně budeme získané výsledky interpretovat.

Data získaná dotazníkovým šetřením jsme nejprve převedli do tabulky v programu Excel (verze 2013) tak, že jsme zaznamenávali odpovědi na jednotlivé položky dotazníku, které jsme následně rozdělili do devíti kategorií dle jednotlivých dimenzí (viz 2.2). Následně jsme vypočítali celkové skóre pro jednotlivé participanty. Při dalším zpracování dat jsme využili program SPSS (verze 21). Nejprve jsme testovali vnitřní reliabilitu jednotlivých škál dotazníku (viz výše), respektive ověřovali jeho překlad. Poté jsme přistoupili k vyhodnocování míry spirituality v závislosti na studovaném oboru, pohlaví, velikosti bydliště a subjektivně vnímané víře ve třech kategoriích (viz 5.1). Ke statistickému testování jsme využili nejprve jednofaktorovou analýzu rozptylu (ANOVA), kterou jsme zjišťovali rozdíly v celkovém skóre a následně mnohonásobnou analýzu rozptylu (MANOVA) pro zjištění diferencí skóre na jednotlivých škálách, respektive v jednotlivých dimenzích dotazníku. V obou případech jsme následně aplikovali post-hoc testy pro detailní vzhled do uvedené problematiky a hlubší pochopení zkoumaného problému. Závěrem je nutno podotknout, že veškerá data byla analyzována na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

5.1 Zpracování a analýza dat

Formou popisné statistiky jsme nejprve vyhodnotili základní sociodemografické údaje (viz Tabulka 2), se kterými jsme dále pracovali při ověřování hypotéz a následném zpracování dat.

		Počet
Pohlaví	Ženy	304
	Muži	30
Obor	Psychologie	66
	Sociální pedagogika	89
	Všeobecná sestra	95
	Porodní asistentka	53
	Zdravotně sociální pracovník	31

Víra	Nevěřící	183
	Věřící praktikující	53
	Věřící nepraktikující	98
Velikost bydliště	Do 20 tisíc obyvatel	250
	Nad 20 tisíc obyvatel	84

Tabulka 2 Sociodemografické údaje

Ve vzorku bylo celkem 334 studentů, přičemž jeho rozložení dle pohlaví odráží poměr mezi počtem studentů a studentek oborů pomáhajících profesí, kdy se jedná spíše o typicky „ženské obory“ s nízkým zastoupením studentů – mužů, kterých bylo ve výzkumném souboru necelých 10 %.

Nejvíce zastoupeným oborem byl ve vzorku obor všeobecná sestra (95 respondentů), nejméně pak zdravotně sociální pracovník (31 respondentů).

V oblasti víry se nejvíce participantů nacházelo v kategorii nevěřící, nejméně v kategorii praktikující věřící. Uvedené odráží religiozitu v České republice, avšak s poměrně nižším rozdílem mezi počtem nevěřících a věřících (praktikujících i nepraktikujících). Poměr mezi věřícími a nevěřícími v našem vzorku je téměř jedna ku jedné, tudíž objektivně vyšší, než je religiozita obyvatelstva v České republice (viz 1.1.3).

Počet osob žijících v sídlech do 20 tisíc obyvatel byl poměrně vyšší, než počet osob žijících v obcích nad 20 tisíc obyvatel, což přičítáme faktu, že v Olomouckém a Zlínském kraji je relativně nízký počet větších sídel, tj. sídel s počtem obyvatel nad 20 tisíc (Krajská správa ČSÚ v Olomouci, Krajská správa ČSÚ ve Zlíně), za předpokladu, že na námi zkoumaných univerzitách studují zejména studenti z daných krajů, čili kraje Olomouckého a Zlínského, potažmo z krajů přilehlých (Jihomoravského, Moravskoslezského a Pardubického).

Věk respondentů se pohyboval od 19 do 24 let s průměrem 20 let. Vzhledem k vysoké homogenitě ve vzorku jsme ho však do analýzy dat nezahrnuly na základě předpokladu, že by nesehrál zásadní roli a v souvislosti s odbornými doporučeními.

Rovněž příslušnost ke konkrétní církvi či náboženské společnosti jsme ve zpracování dat nereflektovali, avšak můžeme uvést, že nejčastější byla příslušnost k Církvi římskokatolické, což odpovídá sociokulturnímu prostředí a poměrnému zastoupení církvi v České republice. Z dalších jmenujme například Apoštolskou církev, Pravoslavnou církev v českých zemích či Církev řeckokatolickou. V odpovědích na příslušnost k církvi

či náboženské společnosti se však objevovaly rovněž irelevantní odpovědi, jako například „křesťanství“ či raritně „společnosti Vikingů“. Uvedené si vysvětlujeme neznalostí konkrétních názvů jednotlivých církví či náboženských společností mezi jejich příslušníky. Výše popisované pak vedlo k nezařazení kategorie Příslušnost ke konkrétní církvi či náboženské společnosti do následné analýzy dat.

V následujících kapitolách 5.1.1 a 5.1.2 si přiblížíme analýzu celkového skóre a analýzu skóre na jednotlivých dimenzích, přičemž se pokusíme konkrétní výsledky interpretovat a dále rozebrat.

5.1.1 Analýza celkového skóre

V první fázi analýzy dat jsme se zaměřili na celkové skóre v *Dotazníku spirituální orientace*, které jsme zkoumali za využití jednofaktorové analýzy rozptylu (ANOVA). Z uvedené analýzy vyplynuly následující fakta, která uvádíme v Tabulce 3.

Efekt	Wilksovo lambda	F	Sig.
Pohlaví	0,933	2,548	0,043
Studovaný obor	0,610	4,675	0,000
Velikost bydliště	0,956	1,614	0,618
Víra	0,691	7,139	0,000

Tabulka 3 Jednofaktorová analýza rozptylu

Na základě uvedeného lze konstatovat, že na celkové skóre má vliv pohlaví, studovaný obor a víra. Vliv velikosti bydliště zaznamenán nebyl. Následující tabulka shrnuje průměrné skóre v jednotlivých skupinách členěných dle zkoumaných sociodemografických údajů (pohlaví, obor a víra).

		Průměr ±
Pohlaví	Ženy	372
	Muži	393
Obor	Psychologie	435
	Sociální pedagogika	376

	Všeobecná sestra	370
	Porodní asistentka	384
	Zdravotně sociální pracovník	348
Víra	Nevěřící	340
	Věřící nepraktikující	388
	Věřící praktikující	419

Tabulka 4 Průměrné skóry dle sociodemografických údajů

Z Tabulky 4 vyplívá, že celkové skóry jsou obecně vyšší pro muže, než pro ženy, což nekoresponduje s běžně známým faktem, že vyšší míra spirituality je zastoupena u žen. Důvodem mohou být specifika zkoumaných oborů, kdy si, genderově nekorektně řečeno, „ženské“ obory volí spíše muži, u kterých lze předpokládat vyšší míru orientace na duchovní aspekty života, potažmo vyšší míru spirituality, než u běžné mužské populace. Uvedené je rovněž v rozporu s výzkumnými zjištěními, kdy obecně vyšší míru spirituality vykazují ženy (např. Muller & Dennis, 2007).

Ze zkoumaných oborů se od ostatních nejvýznamněji odlišoval obor psychologie (viz Tabulka 5), což přisuzujeme specifickým požadavkům při výběru uchazečů (budoucích studentů), kdy je požadována předchozí zkušenost s oborem spolu s doložitelným zájmem o studium ve formě dobrovolnické činnosti a jiných aktivit. Uvedené aktivity pak mohou odrážet orientaci studentů psychologie na pomáhání tak, jak bylo popsáno v kapitole 3 a úzce souviset se spirituálně orientovaným postojem.

Obor		Sig.
Psychologie	Sociální pedagogika	0,000
	Všeobecná sestra	0,000
	Porodní asistentka	0,000
	Zdravotně sociální pracovník	0,000

Tabulka 5 Rozdíl mezi oborem psychologie a ostatními obory

V kategoriích nevěřící, nepraktikující věřící a praktikující věřící byl nejvyšší rozdíl, dle předpokladu, zaznamenan mezi kategoriemi nevěřící a dvěma zbylými (viz Tabulka 6).

Kategorie nepracující věřící se nacházela mezi dvěma předchozími a blížila se spíše kategorii praktikující věřící.

Věra		Sig.
Nevěřící	Nepracující věřící	0,000
	Praktikující věřící	0,000

Tabulka 6 Rozdíl mezi kategorií věřící a ostatními kategoriemi

Výše uvedené dále shrnují následující tabulky.

Obor	N	Podmnožina	
		1	2
Zdravotně sociální pracovník	31	333,6	
Všeobecná sestra	95	346,8	
Sociální pedagogika	89	348,9	
Porodní asistentka	53	351,7	
Psychologie	66		408,3

Tabulka 7 Rozdíl mezi jednotlivými obory

Z Tabulky 7 je patrné, že obor psychologie se významně odlišuje v celkovém skóre spirituality od ostatních oborů tak, jak bylo naznačeno výše.

Věra	N	Podmnožina		
		1	2	3
Nevěřící	183	334,8		
Nepracující věřící	98		380,5	
Praktikující věřící	53			403,5

Tabulka 8 Rozdíl v kategorii Věra

Tabulka 8 přesněji znázorňuje rozložení celkového skóre v závislosti na subjektivně hodnocené víře. Jak jsme již popsali, největší rozdíl je mezi kategoriemi nevěřící a praktikující věřící. Kategorie nepracující věřící zaujímá prostřední pozici.

5.1.2 Analýza skóre v jednotlivých dimenzích

Po analýze celkového skóre jsme přistoupili k analýze skóre na následujících devíti dimenzích užitého dotazníku: *Transcendentální dimenze*, *Smysl a cíl života*, *Životní poslání*, *Posvátnost života*, *Spirituální vs. materiální hodnoty*, *Altruismus*, *Idealismus*, *Uvědomování si tragického*, *Vliv / Ovoce spirituality*, které jsou detailně popsány v kapitole 2.2 Teoretické části práce. Dále jsme detailněji analyzovali ty dimenze dotazníku, které vykazovaly nejvyšší míru vnitřní reliability, konkrétně se jednalo o tři dimenze: *Transcendentální dimenze*, *Životní poslání* a *Vliv / Ovoce spirituality*.

Na základě testování dat za využití mnohonásobné analýzy rozptylu (MANOVA) vyplynulo, že určitý efekt na míru spirituality v jednotlivých dimenzích *Dotazníku spirituální orientace* má pohlaví, studovaný obor a subjektivně vnímaná víra, rozdělená do třech kategorií (viz výše), což je shodné s výsledky pro celkové skóre. Vliv velikosti bydliště se nepotvrdil, avšak při detailní analýze dat byl zaznamenán u dimenze *Idealismus* a *Vliv / Ovoce spirituality* (viz Tabulka 9).

Č.	Dimenze	F	Sig.
1	Transcendentální dimenze	3,271	0,071
2	Smysl a cíl života	0,338	0,561
3	Životní poslání	0,144	0,705
4	Posvátnost života	1,549	0,214
5	Spirituální vs. materiální hodnoty	1,521	0,218
6	Altruismus	0,244	0,622
7	Idealismus	3,985	0,047
8	Uvědomování si tragického	0,218	0,641
9	Vliv / Ovoce spirituality	5,403	0,021

Tabulka 9 Vliv velikosti bydliště

Kategorii Velikost bydliště však vzhledem k nízké významnosti dále nerozebíráme. Její nesignifikantnost je v souladu s celkovými skóre, kde se rovněž vliv velikosti bydliště nepotvrdil (viz Tabulka 3).

Vliv jednotlivých sociodemografických údajů, včetně velikosti bydliště, shrnuje následující Tabulka 10.

Efekt	Wilksovo lambda	F	Sig.
Pohlaví	0,933	2,548	0,008
Studovaný obor	0,610	4,675	0,000
Velikost bydliště	0,956	1,614	0,110
Víra	0,691	7,139	0,000

Tabulka 10 Mnohonásobná analýza rozptylu

Níže uvedené tabulky (viz Tabulka 11, 13 a 15) shrnují míru vlivu podmiňujících zkoumaných sociodemografických údajů (pohlaví, studovaný obor, subjektivně hodnocená víra) na jednotlivé dimenze dotazníku, přičemž jsou doplněny o podrobnější tabulky přibližující konkrétní dimenze.

Č.	Dimenze	F	Sig.
1	Transcendentální dimenze	7,629	0,006
2	Smysl a cíl života	3,460	0,064
3	Životní poslání	2,325	0,128
4	Posvátnost života	3,815	0,052
5	Spirituální vs. materiální hodnoty	0,016	0,900
6	Altruismus	2,13	0,145
7	Idealismus	0,754	0,386
8	Uvědomování si tragického	2,083	0,150
9	Vliv / Ovoce spirituality	2,331	0,128

Tabulka 11 Vliv pohlaví

Jak můžeme vidět v tabulce, pohlaví má značný vliv na *Transcendentální dimenzi*, která odráží víru jedince v tento životní rozměr, respektive jeho víru v „něco vyššího,“ co není přístupno smyslovými orgány. Jedná se tedy o obecnou dimenzi vyjadřující, zda daná osoba věří či nevěří ve vyšší rozměr lidského bytí, potažmo v existenci rozumově a smyslově nepřístupných aspektů života. O vlivu pohlaví se dá usuzovat též u dimenze *Posvátnost života*, která vyjadřuje úctu, údiv a úžas jedince vyjádřený směrem k lidské existenci, obecněji pak ocenění lidské existence jako takové. Detailní statistiky potvrdily, že skóry jsou obecně

vyšší pro muže, než pro ženy (viz dále). Rozdíl na třech vybraných dimenzích lze podrobněji vyčíst z následující Tabulky 12.

Č.	Dimenze	Pohlaví	Průměr ±
1	Transcendentální dimenze	Muži	56,7
		Ženy	48,6
3	Životní poslání	Muži	44,7
		Ženy	42,3
9	Vliv / Ovoce spirituality	Muži	41,3
		Ženy	37,8

Tabulka 12 Vliv pohlaví na dimenzi č. 1, č. 3 a č. 9

Obdobně jako tomu bylo u celkového skóre, potvrdila detailní analýza vybraných dimenzí vliv mužského pohlaví na vyšší skóre na dané škále. Opakovaně připomínáme, že naše zjištění jsou v rozporu s obecně známými fakty i výzkumnými závěry, kdy vyšší míru spirituality vykazují spíše ženy. Na základě významu dimenzí lze usuzovat, že studenti oborů pomáhajících profesí vykazují vyšší víru v existenci rozměru spirituálního charakteru, než studentky. Tento fakt jsme se pokusili objasnit výše. Rovněž lze konstatovat, že studenti – muži, vnímají ve svém životě určité poslání či osud hodný naplnění ve vyšší míře, než studentky (ženy), což usuzujeme na základě teoretického pojetí škály *Životní poslání*. I na škále *Vliv / Ovoce spirituality*, která popisuje jako spirituálního jedince toho, u něž má jeho vlastní spirituální orientace vliv na život a bytí, skórovali výše muži. Na základě teoretického ukotvení dané škály lze tedy předpokládat, že spiritualita má u mužů, respektive studentů pomáhajících profesí mužského pohlaví, viditelnější vliv na vztah k sobě, druhým, přírodě, životu a všemu, co lze považovat za konečné, než u žen – studentek.

Vliv studovaného oboru na jednotlivé dimenze *Dotazníku spirituální orientace* shrnuje Tabulka 13.

Č.	Dimenze	F	Sig.
1	Transcendentální dimenze	9,210	0,000
2	Smysl a cíl života	13,924	0,000
3	Životní poslání	6,271	0,000

4	Posvátnost života	22,750	0,000
5	Spirituální vs. materiální hodnoty	15,162	0,000
6	Altruismus	5,558	0,000
7	Idealismus	15,300	0,000
8	Uvědomování si tragického	11,475	0,000
9	Vliv / Ovoce spirituality	5,901	0,000

Tabulka 13 Vliv studovaného oboru

Z výše uvedeného je možné konstatovat, že studovaný obor hraje roli ve všech zkoumaných dimenzích, což je pro naši práci s ohledem na zkoumané téma zásadní zjištění. Nejspecifičtější oborem ze všech zkoumaných byla psychologie, která se významně odlišovala na všech dimenzích od ostatních oborů. V *Transcendentální dimenzi* se spolu s psychologií odlišoval též obor porodní asistentka. Odlišnost studentů studijního oboru psychologie ve vybraných dimenzích přehledně shrnuje Tabulka 14.

Č.	Dimenze	Obor	Průměr ±
1	Transcendentální dimenze	Psychologie	59,9
		Sociální pedagogika	48,7
		Všeobecná sestra	53,9
		Porodní asistentka	57,2
		Zdravotně sociální pracovník	43,8
3	Životní poslání	Psychologie	48,2
		Sociální pedagogika	42,9
		Všeobecná sestra	42,3
		Porodní asistentka	42,9
		Zdravotně sociální pracovník	41,1
9	Vliv / Ovoce spirituality	Psychologie	44,3
		Sociální pedagogika	36,9
		Všeobecná sestra	40,4
		Porodní asistentka	42,2
		Zdravotně sociální pracovník	33,9

Tabulka 14 Vliv studovaného oboru na dimenzi č. 1, č. 3 a č. 9

Z výše uvedené Tabulky 14 lze vysledovat, že na škále č. 1 – *Transcendentální dimenze*, skórovali nejvýše studenti studijního oboru psychologie a následně studenti oboru porodní asistentka. Tato dimenze představuje obecnou víru v existenci „něčeho vyššího,“ přeneseně tedy základní víru ve spirituální či duchovní aspekty lidského života. Na škále *Životní poslání* i *Vliv / Ovoce spirituality* skórovali nejvýše rovněž studenti studijního oboru psychologie, což teoreticky dokládá, že jsou si vědomi vlastního osudu či poslání, které mají být naplněny, a zároveň je jejich život ovlivňován vlastní spirituální orientací více, než je tomu u studentů oborů ostatních.

Tabulka 15 shrnuje vliv víry v kategoriích nevěřící, praktikující věřící a nepraktikující věřící na jednotlivé dimenze.

Č.	Dimenze	F	Sig.
1	Transcendentální dimenze	38,603	0,000
2	Smysl a cíl života	31,505	0,000
3	Životní poslání	18,576	0,000
4	Posvátnost života	22,516	0,000
5	Spirituální vs. materiální hodnoty	35,294	0,000
6	Altruismus	7,371	0,000
7	Idealismus	12,617	0,000
8	Uvědomování si tragického	13,631	0,000
9	Vliv / Ovoce spirituality	46,940	0,000

Tabulka 15 Vliv víry na jednotlivé dimenze

Z Tabulky 15 lze vyvodit, že subjektivně hodnocená či vnímaná víra analyzovaná v kategoriích nevěřící, nepraktikující věřící a praktikující věřící, hraje roli ve všech dimenzích dotazníku. Největší rozdíly ve skórech v jednotlivých dimenzích jsou dle předpokladu mezi kategoriemi nevěřící a praktikující věřící, které se významně odlišují na všech škálách. Kategorie nepraktikující věřící zaujímá prostřední pozici mezi kategoriemi zbylými, avšak na některých dimenzích (například na dimenzi *Posvátnost života*) se zásadně přibližuje spíše kategorii praktikující věřící. To lze přisuzovat náboženské orientaci, která pouze není podporována účastí na rituálech, modlitbách a dalších kolektivních aktivitách v rámci církve či náboženské společnosti. Uvedené je taktéž v souladu s analýzou celkového skóre. Pro

ilustraci uvádíme tabulku shrnující vliv víry v kategoriích nevěřící a praktikující věřící na jednotlivé dimenze dotazníku (viz Tabulka 16).

Č.	Dimenze	Víra	Průměr ±
1	Transcendentální dimenze	Nevěřící	42,8
		Praktikující věřící	60,6
2	Smysl a cíl života	Nevěřící	44,5
		Praktikující věřící	53,8
3	Životní poslání	Nevěřící	39,9
		Praktikující věřící	47,2
4	Posvátnost života	Nevěřící	64,0
		Praktikující věřící	72,7
5	Spirituální vs. materiální hodnoty	Nevěřící	22,0
		Praktikující věřící	29,5
6	Altruismus	Nevěřící	30,2
		Praktikující věřící	33,6
7	Idealismus	Nevěřící	44,4
		Praktikující věřící	49,7
8	Uvědomování si tragického	Nevěřící	21,6
		Praktikující věřící	25,2
9	Vliv / Ovoce spirituality	Nevěřící	30,8
		Praktikující věřící	46,9

Tabulka 16 Vliv víry v kategoriích nevěřící a praktikující věřící na jednotlivé dimenze dotazníku

Z Tabulky 16 je patrné, že rozdíl mezi kategorií nevěřící a kategorií praktikující věřící je významný na všech dimenzích námi užitého dotazníku. Jak jsme uváděli výše, kategorie nepraktikující věřící, se ve všech dimenzích nacházela na pomezí mezi kategoriemi zbylými, s mírným příklonem ke kategorii praktikující věřící. Zmiňované jsme se pokusili objasnit výše.

6 Zhodnocení platnosti hypotéz

Hypotézu č. 1 (**H1**), která předpokládala rozdíl v míře spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí v závislosti na studovaném oboru, **přijímáme**, jelikož se tento rozdíl v analýze celkového skóre, v souvislosti se studovaným oborem, projevil. Nejvyšších skóre dosahovali studenti studijního oboru psychologie.

Hypotézu č. 2 (**H2**), předpokládající rozdíl v míře spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí v závislosti na praktikování víry, rovněž **přijímáme**, neboť se při analýze dat ukázal rozdíl mezi skupinami nevěřících, nepraktikujících věřících a praktikujících věřících. Nejvyššího skóre v *Dotazníku spirituální orientace* dosahovala skupina praktikujících věřících, následována nepraktikujícími věřícími a poté nevěřícími.

Hypotézu č. 3 (**H3**), která předpokládala rozdíl v míře spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí v závislosti na pohlaví, také **přijímáme**. Analýza dat poukázala na rozdíl ve skórech studentek (žen) a studentů (mužů), kdy vyšších skóre dosahovala skupina mužů.

Hypotézu č. 4 (**H4**), předpokládající rozdíl v míře spirituality u studentů jednotlivých oborů pomáhajících profesí v závislosti na velikosti bydliště, **zamítáme**. Vliv velikosti bydliště na celkové skóre v *Dotazníku spirituální orientace* nebyl prokázán.

Hypotézu č. 5 (**H5**), která předpokládala rozdíl ve skórech studentek (žen) a studentů (mužů) na škále *Transcendentální dimenze*, **přijímáme**. Analýza dat ukázala rozdíl v tom směru, že vyššího skóre v testované dimenzi dosahovala skupina studentů – mužů.

Hypotézu č. 6 (**H6**), předpokládající rozdíl ve skórech studentek (žen) a studentů (mužů) na škále *Životní poslání*, **přijímáme**. Rovněž byly zjištěny vyšší skóre u skupiny studentů.

Hypotézu č. 7 (**H7**), která předpokládala rozdíl ve skórech studentek (žen) a studentů (mužů) na škále *Vliv / Ovoce spirituality*, také **přijímáme** se stejným konstatováním, jako u škál předchozích. Rozdíl na této škále však nebyl tak citelný, jako na škálách předchozích.

Hypotézu č. 8 (**H8**), předpokládající rozdíl ve skórech studentů jednotlivých studijních oborů v závislosti na studovaném oboru na škále *Transcendentální dimenze*, **přijímáme**. Nejvýše skórovali studenti oboru psychologie, které následovali studenti oboru porodní asistentka.

Hypotézu č. 9 (**H9**), předpokládající rozdíl ve skórech studentů jednotlivých studijních oborů v závislosti na studovaném oboru na škále *Životní poslání*, **přijímáme**. Nejvyšších skóre dosahovali studenti studijního oboru psychologie.

Hypotézu č. 10 (**H10**), předpokládající rozdíl ve skórech studentů jednotlivých studijních oborů v závislosti na studovaném oboru na škále *Vliv / Ovoce spirituality*, **přijímáme** a konstatujeme, že nejvýše skórovali rovněž studenti oboru psychologie.

7 Diskuze

Výše uvedené výsledky výzkumu ukázaly, že mezi jednotlivými obory pomáhajících profesí je v míře spirituality viditelný rozdíl, přičemž roli sehrávají rovněž další sociodemografické faktory. Především pohlaví a subjektivně hodnocená víra, námi dělená do kategorií nevěřící, nepraktikující věřící a praktikující věřící.

Za zajímavé považujeme zejména zjištění, že v našem šetření vykazovali vyšší míru spirituality, tzn., dosahovali vyšších celkových i dílčích skóre v *Dotazníku spirituální orientace*, muži. Tento fakt je v rozporu s obecně známými předpoklady i výzkumnými zjištěními, podle kterých prokazatelně vyšší míru spirituální orientace vykazují ženy (viz např. Muller & Dennis, 2007). Zmiňované přikládáme specifické mužské populace volící si jako studijní obor některou z pomáhajících profesí. Lze rovněž konstatovat, že tito muži vykazují objektivně vyšší míru feminity, což může v celkových výsledcích naší studie sehrávat zásadní roli právě směrem k vyšším skórum spirituality. Diskutovat by se dalo i o nevyrovnanosti skupin dle pohlaví, avšak tento poměr odráží skutečný stav v počtu studentek a studentů oborů pomáhajících profesí, kdy si dané obory volí jako své studijní objektivně vyšší počet žen, ve srovnání s muži.

Dalším zjištěním, na které bychom rádi upozornili, je zásadní odlišnost v míře spirituality u studentů studijního oboru psychologie a oborů ostatních, kdy pouze v jedné dimenzi, konkrétně na škále *Transcendentální dimenze*, se tomuto oboru blížil obor porodní asistentka. Výlučnost studijního oboru psychologie si vysvětlujeme specifickými požadavky, které jsou kladeny již na zájemce o studium tohoto oboru. Mluvíme zejména o požadavcích na předchozí kontakt s oborem, zájem o práci s lidmi, účast na prosociálních aktivitách a dalších, které jsou následně prohlubovány v průběhu studia a doplňovány o sebepoznávací aktivity. Uvedené pak může být zdrojem spirituální orientace, což se projevilo ve skórech studentů oboru psychologie v *Dotazníku spirituální orientace*. Studenti jmenovaného oboru skórovali nejvýše i na škále *Životní poslání a Vliv / Ovoce spirituality*, což jen podtrhuje jejich spirituální orientaci.

V kategorii subjektivně hodnocené víry, kterou jsme při analýze dat členily na osoby nevěřící, nepraktikující věřící a praktikující věřící, dosahovaly, dle předpokladů, nejvyšších skóre osoby věřící a zároveň praktikující. Nejnižších skóre pak dosahovaly osoby v kategorii nevěřící, přičemž kategorie nepraktikující věřící zaujímala prostřední pozici s částečným příklonem ke kategorii praktikující věřící. Vysoké skóre praktikujících věřících vysvětlujeme

afiliací k církvi či náboženské společnosti spojené s účastí na rituálech, modlitbách, bohoslužbách i společensky orientovaných aktivitách provozovaných danou náboženskou institucí. Nízké skóry nevěřících si naopak vysvětlujeme nepraktikováním víry a neúčastí na náboženských aktivitách. Prostřední pozici nepraktikujících věřících lze vysvětlit obdobně, kdy zásadní roli pravděpodobně sehrává neúčast na institucionálních aktivitách.

V druhé části analýzy dat jsme se pokusili interpretovat skóry na vybraných škálách. Konkrétně na škále *Transcendentální dimenze*, *Životní poslání* a *Vliv / Ovoce spirituality*, jelikož se jednalo o dimenze vykazující nejvyšší míru vnitřní reliability. Můžeme konstatovat, že všechny hypotézy pro jednotlivé škály jsme přijali se závěrem, že v souladu s celkovými skóry, dosahovali vyšší míry spirituality v závislosti na pohlaví muži. V závislosti na studovaném oboru dosahovali nejvyšších dílčích skóre studenti oboru psychologie, kterým se na škále *Transcendentální dimenze* blížili studenti oboru porodní asistentka. Vysoké skóry mužů i vysoké skóry studentů studijního oboru psychologie jsme se pokusili objasnit výše.

Dále bychom mohli rovněž diskutovat o složení vzorku, kdy z celkových 334 respondentů bylo necelých 10 % mužů (celkem 30). Jsme však přesvědčeni, že daná skutečnost pouze odráží reálnou situaci, kdy si studijní obory pomáhajících profesí vybírá ke svému studiu vyšší procento žen než mužů. Tyto profese můžeme společně s dalšími, např. učitelskými, označit za tzv. feminizované. Ve vztahu k získaným výsledkům jsme výše rovněž reflektovali specifika té části mužské populace, která si jako obor svého studia volí některou z pomáhajících profesí. Jistě by stálo za samostatný výzkum zaměřit se na zkoumání mužů v pomáhajících profesích obecně, příp. s akcentem na míru jejich spirituality, která se v našem výzkumu ukázala překvapivě vysokou ve srovnání s ženami.

V oblasti užitých výzkumných metod, respektive metody – *Dotazníku spirituální orientace* můžeme poukázat na některé jeho nedostatky. Zejména na nízkou interní reliability některých škál, kdy se ukázalo, že nejnižší vykazovaly ty dimenze, jež jsou syceny nejmenším počtem položek. Uvedené je v souladu s poznatky metodologie výzkumu. Výjimku však tvořila dimenze *Spirituální vs. materiální hodnoty* sycená šesti položkami. Uvedené přikládáme jejímu teoretickému ukotvení a jasné formulaci jejích jednotlivých položek v dotazníku. Škály, které vykazovaly nejnižší míru vnitřní reliability, byly následující: *Altruismus* (7 položek) a *Uvědomování si tragického* (5 položek). Zde bychom mohli rovněž hovořit o vlivu formulace jednotlivých položek (otázek), avšak s opačným závěrem, neboť jejich stylizaci považujeme za problematickou. Uveďme například položku z dimenze *Altruismus*: „*Mám silný pocit sounáležitosti s celým lidstvem,*“ která se již ze své podstaty jeví

těžce zodpověditelnou. Obecně můžeme konstatovat, že dobrou či dostatečnou míru interní reliability vykazovalo sedm z celkových devíti škál (dimenzí) dotazníku, což můžeme považovat za uspokojivé. Vzhledem ke skutečnosti, že námi zjištěné míry vnitřní reliability se pohybovaly níže, než u původní verze dotazníku, však uvádíme dále doporučení pro budoucí výzkum v podobě revize překladové verze použité metody. Námi užitý nástroj považujeme za velmi vhodný k využití v českém výzkumném prostředí, jelikož je zaměřen na zjišťování nenáboženské čili humanistické spirituality, která má dle našeho názoru i v tak nízce religiózní zemi, jakou je Česká republika, své místo. Nedostatkem dotazníku je však jeho knižní jazyk, který se vyskytuje již v původní verzi. Tento faktor jsme se při překladu metodou back-translation a následné korekci pokusili částečně odstranit. Bylo by však vhodné dále dopracovat českou verzi *Dotazníku spirituální orientace*, aby mohla začít být běžně používána v českém prostředí jako reliabilní a validní měrný nástroj.

Ve výzkumu jsme se zaměřili na porovnávání spirituality nejen mezi jednotlivými obory pomáhající profesí, ale také na její vyhodnocování v souvislosti se sociodemografickými údaji. Původně jsme zjišťovali následující údaje: ročník studia, pohlaví, věk, velikost bydliště, subjektivně hodnocená víra a příslušnost ke konkrétní církvi či náboženské společnosti. V následné analýze dat jsme vedle studovaného oboru zohlednili pouze pohlaví, věk, velikost bydliště a subjektivně hodnocenou víru, kterou jsme členili do třech kategorií (nevěřící, nepraktikující věřící a praktikující věřící). S dalšími původně zjišťovanými sociodemografickými údaji jsme dále nepracovali na základě předpokladu, že by nesehrály zásadní roli, například s ohledem na věkovou homogenitu vzorku. Údaj Velikost bydliště a předpoklad jeho vlivu na víru zpětně považujeme za lichý, naopak kategorie Ročník studia by v případě existence vzdělávání ve spirituálních otázkách mohla dle našeho názoru sehrát určitou roli. Kategorii Příslušnost ke konkrétní církvi či náboženské společnosti formulovanou jako otevřenou otázku považujeme za interpretačně náročnou, a to vzhledem k řadě irelevantních odpovědí, které jsme v našem výzkumu obdrželi.

Budoucí zaměření výzkumu v oblasti spirituality v pomáhajících profesích vidíme v postihnutí spirituální orientace mezi pracovníky v této skupině profesí, čili mezi osobami z praxe. Rovněž považujeme za vhodné revidovat překladovou verzi *Dotazníku spirituální orientace* s cílem zvýšit vnitřní reliability jednotlivých dimenzí, a to buď kontrolou správnosti překladu či vypuštěním problematických položek té dané škály.

Přínos námi předkládaného výzkumu spatřujeme zejména v poskytnutí sondy do spirituality v pomáhajících profesích, respektive u studentů pomáhajících profesí, jakožto

budoucích profesionálů, kdy se ukazují zásadní rozdíly mezi jednotlivými obory. Spiritualitu jsme výše popsali jako podstatný zdroj a fenomén utvářející osobnost psychicky (i fyzicky) odolného či silného jedince, pročež v souladu s předchozími výzkumnými zjištěními opětovně apelujeme na její vyšší reflexi ve výchově a vzdělávání budoucích pracovníků v pomáhajících profesích.

Závěry

Na základě provedeného výzkumu, který jsme se pokusili přiblížit v předchozích kapitolách lze konstatovat následující:

1. Vyšší míru spirituality měřenou *Dotazníkem spirituální orientace* vykazují studenti (muži) pomáhajících profesí, ve srovnání se studentkami (ženami).
2. Nejvyšší míru spirituality ze zkoumaných oborů pomáhajících profesí vykazují studenti studijního oboru psychologie.
3. Nejvyšší míru spirituality v závislosti na subjektivně hodnocené víře dělené do kategorií nevěřící, nepraktikující věřící a praktikující věřící, vykazují osoby v kategorii praktikující věřící, nejnižší pak nevěřící. Nepraktikující věřící zauímají mezi jmenovanými kategoriemi střední pozici s mírným příklonem ke skupině praktikujících věřících.
4. Velikost bydliště v kategoriích sídel „do 20 tisíc obyvatel“ a „nad 20 tisíc obyvatel,“ nemá prokazatelný vliv na míru spirituality měřenou *Dotazníkem spirituální orientace*.

Z analýzy dat byla vzhledem k vysoké homogenitě vynechána kategorie Věk a vzhledem k odborným doporučením rovněž kategorie Ročník studia. Tyto kategorie by pravděpodobně v míře spirituality nesehrály významnou roli. Původně dotazovanou kategorií Příslušnost ke konkrétní církvi či náboženské společnosti jsme s ohledem na chybovost či nekonzistentnost odpovědí do analýzy také nezahrnuli.

Souhrn

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tématem spirituality u studentů pomáhajících profesí, kdy se snaží poskytnout sondu do uvedené problematiky a prozkoumat spiritualitu napříč jednotlivými obory pomáhajících profesí v souvislosti s vybranými sociodemografickými údaji (pohlaví, velikost bydliště a subjektivně hodnocená religiozita). Dílčím cílem práce bylo poskytnout českému výzkumné prostředí nástroj pro měření tzv. humanistické, neboli nenáboženské spirituality, *Dotazník spirituální orientace* (originálně *Spiritual orientation inventory*).

Autoři se v práci pokouší definovat spiritualitu a k ní příbuzné pojmy (religiozitu a náboženství), přičemž hlavními teoretickými východisky jsou jim výzkumy a vědecké práce Davida N. Elkinse, autora užití dotazníkové metody. V souladu s ním definují spiritualitu jako multidimenzionální koncept složený z devíti prvků. Pojetí spirituality dle Elkinse a *Dotazníku spirituální orientace* je věnována celá samostatná kapitola, ve které se autoři snaží přiblížit myšlenky tohoto humanisticky orientovaného psychologa. Následující část práce je věnována pomáhajícím profesím, motivaci k jejich výkonu, úskalím, která s sebou přinášejí a v neposlední řadě významu spirituality v těchto profesích. Zde autoři v návaznosti na dosavadní výzkumná zjištění apelují na zavedení či prohloubení spirituální výchovy a vzdělávání u budoucích pracovníků pomáhajících profesí, jakožto nástroje sebepoznání, (sebe)rozvoje a růstu.

Vzhledem k absenci výzkumů zaměřených na zkoumání spirituální orientace studentů oborů pomáhajících profesí, jakožto budoucích pomáhajících profesionálů, se autoři rozhodli realizovat výzkumné šetření zjišťující a porovnávající míru spirituality napříč následujícími vybranými obory: psychologie, sociální pedagogika, všeobecná sestra, porodní asistentka a zdravotně sociální pracovník. Prvotním krokem výzkumu byla příprava metody či nástroje pro měření humanistické, jinak řečeno nenáboženské, spirituality. Metodou back-translation byla vytvořena česká překladová verze *Spiritual orientation inventory*, se kterou bylo dále pracováno ve výzkumu. Zároveň byla ověřena vnitřní reliabilita jednotlivých škál dotazníku. Z analýzy vyplynulo doporučení do budoucna v podobě revize překladu či vypuštění problematických položek u jednotlivých škál, což by vedlo k zásadnímu zvýšení jejich reliability. Nízkou míru reliability vykazovaly zejména škály sycené nízkým počtem položek, což je v souladu s běžně známými fakty. Po fázi příprav výzkumného nástroje bylo realizováno samotné výzkumné šetření mezi studenty jednotlivých oborů pomáhajících

profesí. Byl zvolen kvantitativní přístup za využití techniky skupinově administrovaného dotazníku ve formě tužka-papír. Výzkum byl realizován ve spolupráci s vysokoškolskými pracovníky na Univerzitě Palackého v Olomouci a Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Celkem bylo tímto způsobem získáno 356 dotazníků, z nichž bylo na základě stanovených kritérií 334 postoupeno ke statistické analýze dat. Z metodologického hlediska se tedy jednalo o záměrný výběr přes instituci, zde univerzitu.

Statistické zpracování dat probíhalo dvěma směry. Nejprve bylo za využití jednofaktorové analýzy rozptylu (ANOVA) analyzováno celkové skóre v *Dotazníku spirituální orientace*, načež byly dále analyzovány skóre na jednotlivých škálách užití metody. K tomu bylo využito mnohonásobné analýzy rozptylu (MANOVA). V obou případech byly následně aplikovány post-hoc testy pro hlubší vhled do zkoumané problematiky.

Z analýzy celkového skóre i skórů na jednotlivých dimenzích dotazníku vyplynulo, že na spiritualitu či spirituální orientaci má vliv obor studia, pohlaví a subjektivně hodnocená religiozita v kategoriích nevěřící, nepraktikující věřící a praktikující věřící. Vliv dalšího sociodemografického údaje, velikosti bydliště, se nepotvrdil. Ze zkoumaných oborů dosahovali nejvyššího celkového skóre i skórů dílčích studenti studijního oboru psychologie. Pouze na škále *Transcendentální dimenze* se tomuto oboru blížil studijní obor porodní asistentka. Obecně lze však konstatovat odlišnost studijního oboru psychologie od ostatních zkoumaných oborů. V kategorii pohlaví dosahovali vyšších skórů studenti – muži, ve srovnání se studentkami – ženami, což je v rozporu s běžně známými fakty i předchozími výzkumnými zjištěními. Tuto skutečnost si však vysvětlujeme specificitou mužské populace volící si jako své studijní obory obory z oblasti pomáhajících profesí. Lze usuzovat i na vyšší feminitu těchto mužů, která může s vysokou mírou spirituality souviset. Jedná se však pouze o teoretická konstatování. V kategorii subjektivně hodnocené víry, přesněji religiozity, dosahovali nejvyšších skórů studentky a studenti v kategorii praktikující věřící. Nejnižší skóre vykazovala skupina nevěřících, přičemž skupina nepraktikujících věřících zaujímala prostřední pozici. Vysokou míru spirituality u religiózních jedinců lze přikládat kontaktu s církví či náboženskou společností a účastní nejen na náboženských obřadech, mších či rituálech, ale rovněž na prosociálních aktivitách. U nepraktikujících věřících může nižší míru spirituality, čili nižší skóre v *Dotazníku spirituální orientace*, zapříčínovat právě neúčast na výše jmenovaných aktivitách. Nevěřící osoby pak skórují nejnižší vzhledem k žádnému či minimálnímu kontaktu s vírou a náboženskými aktivitami. Jako poslední

sociodemografický faktor byla hodnocena velikost bydliště v kategoriích Sídla do 20 tisíc obyvatel a Sídla nad 20 tisíc obyvatel. Vliv velikosti bydliště a předpoklad, že osoby z menších sídel (obcí a vesnic) budou skórovat výše, se nepotvrdil. Můžeme tedy konstatovat, že velikost bydliště nehraje roli v míře spirituality u studentů oborů pomáhajících profesí. Z analýzy třech vybraných dimenzí a znalosti jejich teoretického ukotvení dále vyplynulo, že studenti (muži) ve vyšší míře věří v existenci spirituálních aspektů života a v jeho duchovní složku, než studentky – ženy. Rovněž se ukázalo, že muži více vnímají přítomnost určitého životního poslání či osudu, který je hoden naplnění. Z dimenze *Altruismus* dále vyšlo najevo, že muži, přesněji studenti oborů pomáhajících profesí, jsou více altruističtí, než studentky (ženy). Příčinu těchto rozdílů jsme se pokusili osvětlit výše, avšak můžeme usuzovat i na nízký poměr žen a mužů ve vzorku, kdy z celkem 334 analyzovaných dotazníků, bylo 30 mužů. Tento poměr je však odrazem rozložení či poměru studentek a studentů těchto oborů, kdy se jedná spíše o obory „ženské.“ U vlivu studovaného oboru na skóre ve vybraných dimenzích se potvrdila odlišnost studijního oboru psychologie. Jak jsme zmiňovali výše, na škále *Transcendentální dimenze* se studijnímu oboru psychologie přiblížil obor porodní asistentka. Vliv subjektivně hodnocené religiozity na jednotlivé škály se prokázal u všech devíti dimenzí, kdy nejvýše skórovaly osoby v kategorii praktikující věřící a nejnižší nevěřící.

Další zaměření výzkumu v oblasti spirituality v pomáhajících profesích vidíme do budoucna v prozkoumání spirituální orientace u pracovníků této profesní skupiny. Rovněž považujeme za žádoucí revidovat překladovou verzi *Dotazníku spirituální orientace* s cílem zvýšení vnitřní reliability jednotlivých dimenzí (škál).

Přínos předkládaného výzkumu spatřujeme v poskytnutí sondy do spirituality studentů pomáhajících profesí, jakožto budoucích profesionálů, kdy se ukazují zásadní rozdíly mezi jednotlivými obory. Spirituality jsme výše popsali jako podstatný zdroj a fenomén utvářející osobnost psychicky (i fyzicky) odolného či silného jedince, pročež v souladu s předchozími výzkumnými zjištěními opětovně apelujeme na její vyšší reflexi ve výchově a vzdělávání budoucích pracovníků v pomáhajících profesích.

Seznam použité literatury

1. Baštecká, B. et al. (2005). *Terénní krizová práce: Psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada.
2. Belzen, J. A. (2009). Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality. *Československá psychologie*, 53(4), 396–407.
3. Bhagwan, R. (2010). Spirituality in Social Work: A Survey of Students at South African Universities. *Social Work Education*, 29(2), 188–204. doi:10.1080/02615470902912235
4. Blake, J. (9. červen 2010). Are There Dangers in Being 'Spiritual But Not Religious'. [Zpráva z blogu]. Získáno z <http://edition.cnn.com/2010/LIVING/personal/06/03/spiritual.but.not.religious/>
5. Chen, H. & Boore, J. (2009). Translation and Back-Translation in Qualitative Nursing Research: Methodological Review. *Journal of Clinical Nursing*, 19, 234–239. doi:10.1111/j.1365-2702.2009.02896.x
6. Chráška, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada.
7. Coolican, H. (2009). *Research Methods and Statistics in Psychology*. Londýn: Hodder Education.
8. Corr, P. J. & Matthews, G. (Eds.). (2009). *The Cambridge Handbook of Personality Psychology*. New York: Cambridge University Press.
9. Český statistický úřad. Odbor statistiky obyvatelstva. (2014). *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. Praha: ČSÚ.
10. Daneault, S. (2008). The Wounded Healer. Can This Idea Be of Use to Family Physicians? *Canadian Family Physician*, 54, 1218–1219.
11. De Jager Meezenbroek, E., Garssen, B., Van den Berg, M., Van Dierendonck, D., Visser, A. & Schaufeli, W. B. (2012). Measuring Spirituality as a Universal Human Experience: A Review of Spirituality Questionnaires. *Journal of Religion and Health*, 51, 336–354. doi:10.1007/s10943-010-9376-1
12. Furman, L. D., Benson, P. W., Grimwood, C. & Canda, E. (2004). Religion and Spirituality in Social Work Education and Direct Practice at the Millennium: a Survey of UK Social Workers. *British Journal of Social Work*, 34, 767–792.
13. Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
14. Horyna, B. (1994). *Úvod do religionistiky*. Praha: ISE.
15. Kebza, V. & Šolcová, I. (2003). *Syndrom vyhoření*. Praha: Státní zdravotní ústav.

16. Kopřiva, K. (1997). *Lidský vztah jakou součást profese: Psychoterapeutický kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál.
17. Krajská správa ČSÚ v Olomouci. (2013). *Počet obyvatel v obcích Olomouckého kraje k 31. 12. (1990 – 2013)*. Získáno z http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/mesta_a_obce
18. Krajská správa ČSÚ ve Zlíně. (2013). *Počet obyvatel v obcích Zlínského kraje*. Získáno z http://www.czso.cz/xz/redakce.nsf/i/pocet_obyvatel_v_obcich_zlinskeho_kraje
19. Lindsay, G., Koene, C., Øvreeide, H. & Lang, F. (2010). *Etika pro evropské psychology*. Praha: Triton.
20. Elkins, D. N. (1986). *Spiritual Orientation Inventory*. (Nepublikovaná práce). In Johnson, C. M. (2001). *Connections Between Sexual Self-Esteem and Spiritual Orientation in Women*. (Magisterská diplomová práce). Získáno 20. prosince 2013 z <http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk3/ftp05/MQ64742.pdf>.
21. Elkins, D. N., Hedstrom, L. J., Hughes, L. L., Leaf, J. A., & Saunders, C. (1988). Toward a Humanistic-Phenomenological Spirituality: Definition, Description, and Measurement. *Journal of Humanistic Psychology*, 28(4), 5–18.
22. Elkins, D. N. (1998). *Beyond Religion: A Personal Program for Building a Spiritual Life Outside the Walls of Traditional Religion*. Wheaton, IL: Quest Books.
23. Elkins, D. N. (2001). Beyond Religion: Toward a Humanistic Spirituality. In K. J. Schneider, J. F. T. Bugental, & F. Pierson (Eds.). *The Handbook of Humanistic Psychology: Leading Edges in Theory, Research, and Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
24. Hartl, P. & Hartlová, H. (2004). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
25. Hood, Jr., R. W., Hill, P. C. & Spilka, B. (2009). *The Psychology of Religion*. New York: Guilford Press.
26. Horská, B. (2010). *Supervize jako nástroj růstu pracovníků v pomáhajících profesích*. (Diplomová práce). Získáno 18. února 2015 z http://is.muni.cz/th/173667/pedf_m/bohuslava_horska_diplomova_prace_supervize.doc
27. Hyman, C. & Handal, P. J. (2006). Definitions and Evaluation of Religion and Spirituality Items by Religious Professionals: A Pilot Study. *Journal of Religion and Health*, 45(2), 264–282. doi:10.1007/s10943-006-9015-z
28. LaPierre, L. L. (1994). A Model for Describing Spirituality. *Journal of Religion and Health*, 33(2), 153–161.

29. Světová zdravotnická organizace. (2013). *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. Získáno z <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>
30. Miller, L. J. (2012). *The Oxford Handbook of Psychology and Spirituality*. New York: Oxford University Press.
31. Muller, S. M. & Dennis, D. L. (2007). Life Change and Spirituality Among a College Student Cohort. *Journal of American College Health*, 56(1), 55–59.
32. Orel, M., Facová, V. et al. (2010). *Člověk, jeho smysly a svět*. Praha: Grada.
33. Paloutzian, R. F. & Park, C. L. (Eds.). (2013). *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. New York: Guilford Press.
34. Piedmont, R. L. (1999). Does Spirituality Represent the Sixth Factor of Personality? Spiritual Transcendence and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 67, 985–1013.
35. Plháková, A. (2007). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.
36. Poop-Baier, U. (2009). Náboženská či existenciální hlediska: spiritualita jako „most přes rozbourané vody“. *Československá psychologie*, 53(2), 193–201.
37. Říčan, P. (29. listopad 2014). Nenáboženská spiritualita teď frčí. *Lidové noviny*, 11.
38. Říčan, P. (2007). *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál.
39. Říčan, P. (2004). Spirituality – the Story of a Concept in the Psychology of Religion. *Archiv für Religionpsychologie*, 26, 135–156.
40. Shafranske, E. P. & Gorsuch, R. L. (1984). Factors Associated with the Perception of Spirituality in Psychotherapy. *The Journal of Transpersonal Psychology*, 16(2), 231–241.
41. Sheridan, M. J., Bullis, R. K., Adcock, C. R., Berlin, S. D. & Miller, P. C. (1992). Practitioners' Personal and Professional Attitudes and Behaviors Toward Religion and Spirituality: Issue for Education and Practice. *Journal of Social Work Education*, 28(2), 190–204.
42. Schlenofer, M. M., Omoto, A. M. & Adelman, J. R. (2008). How Do "Religion" and "Spirituality" Differ? Lay Definitions Among Older Adults. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47(3), 411–425.
43. Schott's Vocab. (16. červen 2010). SBNR. [Zpráva z blogu]. Získáno z http://schott.blogs.nytimes.com/2010/06/16/sbnr/?_r=0
44. Vávrová, S. (2012). *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha: Portál.
45. Vojtíšek, Z., Dušek, P. & Motl, J. (2012). *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál.

46. York, M. (2001). New Age Commodification and Appropriation of Spirituality. *Journal of Contemporary Religion*, 16(3), 361–372.
47. Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I. & Scott, A. B. (1999). The Emerging Meanings of Religiousness and Spirituality: Problems and Prospects. *Journal of Personality*, 67(6), 889–919.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Vnitřní reliabilita jednotlivých dimenzí dotazníku	34
Tabulka 2 Sociodemografické údaje	37
Tabulka 3 Jednofaktorová analýza rozptylu	38
Tabulka 4 Průměrné skóry dle sociodemografických údajů	39
Tabulka 5 Rozdíl mezi oborem psychologie a ostatními obory	39
Tabulka 6 Rozdíl mezi kategorií věřící a ostatními kategoriemi	40
Tabulka 7 Rozdíl mezi jednotlivými obory	40
Tabulka 8 Rozdíl v kategorii Víra	40
Tabulka 9 Vliv velikosti bydliště	41
Tabulka 10 Mnohonásobná analýza rozptylu	42
Tabulka 11 Vliv pohlaví	42
Tabulka 12 Vliv pohlaví na dimenzi č. 1, č. 3 a č. 9	43
Tabulka 13 Vliv studovaného oboru	44
Tabulka 14 Vliv studovaného oboru na dimenzi č. 1, č. 3 a č. 9	44
Tabulka 15 Vliv víry na jednotlivé dimenze	45
Tabulka 16 Vliv víry v kategoriích nevěřící a praktikující věřící na jednotlivé dimenze dotazníku	46

Seznam obrázků

Obrázek 1 Vztah spirituality a náboženství. Zdroj: Upraveno dle Orel, M., Facová, V. et al. (2010).	14
Obrázek 2 Vliv spirituality na celkové zdraví a well-being. Zdroj: Upraveno dle Miller, L. J. (2012).	27

Seznam příloh

Příloha č. 1: Formulář zadání BcDP	62
Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce	64
Příloha č. 3: Dotazník spirituální orientace	66

Příloha č. 1: Formulář zadání BcDP

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2013/2014

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PCH)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
VÁVRA Ondřej	Kopánky 1228, Uherské Hradiště - Mařatice	F12611

TÉMA ČESKY:

Spiritualita u studentů pomáhajících profesí

NÁZEV ANGLICKY:

Spirituality among students of helping professions

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Olga Pechová, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Studium odborné literatury zabývající se koncepcemi spirituality, metodami jejího měření a proměnnými, které ovlivňují spirituální orientaci jednotlivce.
2. Analýza pramenů zabývajících se religiozitou a spiritualitou v českých zemích.
3. Formulace výzkumných cílů a hypotéz.
4. Příprava dotazníku a dalších podkladů výzkumu.
5. Realizace kvantitativního výzkumného šetření na souboru nejméně jednoho sta studentů pomáhajících profesí.
6. Statistické zpracování výsledků.
7. Kritická diskuse teoretických východisek, použitých metod a výsledků výzkumu.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Belzen, J. A. (2009). Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality. *Československá psychologie*, 53(4), 396-407.
- Bhagwan, R. (2010). Spirituality in Social Work: A Survey of Students at South African Universities. *Social Work Education*, 29(2), 188-204. doi:10.1080/02615470902912235
- Chen, H. & Boore, J. (2009). Translation and back-translation in qualitative nursing research: methodological review. *Journal of Clinical Nursing*, 19, 234-239. doi:10.1111/j.1365-2702.2009.02896.x
- Corr, P. J. & Matthews, G. (Eds.). (2009). *The Cambridge Handbook of Personality Psychology*. New York: Cambridge University Press.
- De Jager Meezenbroek, E., Garssen, B., Van den Berg, M., Van Dierendonck, D., Visser, A. & Schaufeli, W. B. (2012). Measuring Spirituality as a Universal Human Experience: A Review of Spirituality Questionnaires. *Journal of Religion and Health*, 51, 336-354. doi:10.1007/s10943-010-9376-1
- Chráška, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada.
- Elkins, D. N. (1998). *Beyond Religion: A Personal Program for Building a Spiritual Life Outside the Walls of Traditional Religion*. Wheaton, IL: Quest Books.
- Elkins, D. N. (2001). Beyond religion: Toward a humanistic spirituality. In K. J. Schneider, J. F. T. Bugental, & F. Pierson (Eds.), *The handbook of humanistic psychology: Leading edges in theory, research, and practice*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Elkins, D. N. (1995). Psychotherapy and spirituality: Toward a theory of the soul. *Journal of Humanistic Psychology*, 35(2), 78-98.
- Elkins, D. N., Hedstrom, L. J., Hughes, L. L., Leaf, J. A., & Saunders, C. (1988). Toward a humanistic-phenomenological spirituality: Definition, description, and measurement. *Journal of Humanistic Psychology*, 28(4), 5-18.

- Hartl, P. & Hartlová, H. (2004). Psychologický slovník. Praha: Portál.
- Hood, Jr., R. W., Hill, P. C. & Spilka, B. (2009). The Psychology of Religion. New York: Guilford Press.
- Hyman, C. & Handal, P. J. (2006). Definitions and Evaluation of Religion and Spirituality Items by Religious Professionals: A pilot Study. Journal of Religion and Health, 45(2), 264-282. doi:10.1007/s10943-006-9015-z
- LaPierre, L. L. (1994). A Model for Describing Spirituality. Journal of Religion and Health, 33(2), 153-161.
- Miller, L. J. (2012). The Oxford Handbook of Psychology and Spirituality. New York: Oxford University Press.
- Paloutzian, R. F. & Park, C. L. (Eds.). (2013). Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality. New York: Guilford Press.
- Poop-Baier, U. (2009). Náboženská či existenciální hlediska: spiritualita jako ?most přes rozbouřené vody?. Československá psychologie, 53(2), 193-201.
- Řičan, P. (2007). Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál.
- Řičan, P. (2004). Spirituality - the story of a concept in the psychology of religion. Archiv für Religionpsychologie, 26, 135-156.
- Schlenofer, M. M., Omoto, A. M. & Adelman, J. R. (2008). How Do "Religion" and "Spirituality" Differ? Lay Definitions Among Older Adults. Journal for the Scientific Study of Religion, 47(3), 411-425.
- Vojtíšek, Z., Dušek, P. & Motl, J. (2012). Spiritualita v pomáhajících profesích. Praha: Portál.

Podpis studenta:

Datum:

28.1.2014

Podpis vedoucího práce:

Datum:

28.1.2014

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Abstrakt diplomové práce

Název práce: Spiritualita u studentů pomáhajících profesí

Autor práce: Ondřej Vávra

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 60 stran (102 498 znaků)

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 47

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tématem spirituality u vysokoškolských studentů pomáhajících profesí, kdy se snaží postihnout rozdíl ve spiritualitě mezi studenty jednotlivých oborů (psychologie, sociální pedagogika, všeobecná sestra, porodní asistentka a zdravotně sociální pracovník) v souvislosti s dalšími sociodemografickými údaji, jako je pohlaví, velikost bydliště či subjektivně hodnocená víra, respektive religiozita. Dílčím cílem práce bylo poskytnout českému výzkumnému prostředí nástroj pro měření nenáboženské čili humanistické spirituality – *Dotazník spirituální orientace* (původně Elkins, 1986), jehož prvotní překladovou verzi autoři využili ve výzkumné části této práce ke kvantitativnímu dotazníkovému šetření. Z provedeného výzkumného šetření mezi 334 respondenty vyplynulo, že vyšší míru spirituality vykazují studenti – muži, ve srovnání se studentkami – ženami. Nejvyšší míru spirituality ze zkoumaných oborů vykazovali studenti oboru psychologie, stejně tak praktikující věřící ve srovnání s nevěřícími a nepraktikujícími věřícími. Vliv velikosti bydliště se nepotvrdil.

Klíčová slova: spiritualita; Dotazník spirituální orientace; pomáhající profese

Abstract of thesis

Title: Spirituality among students of helping professions

Author: Ondřej Vávra

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 60 pages (102 498 characters)

Number of appendices: 3

Number of references: 47

This bachelor's thesis deals with the topic of spirituality among university students of helping professions, attempting to capture differences in spirituality among students of various disciplines (psychology, social pedagogy, general nurse, midwife and social worker dealing with health issues) in connection with other socio-demographic data such as gender, the size of residence and subjective evaluation of faith or religiosity. A partial goal of the thesis was to provide the Czech research community with a tool for measuring non-religious, i.e. humanistic spirituality – *Spiritual Orientation Inventory* (originally Elkins, 1986). Its initial version based on a translation was used in the research part of the thesis for a quantitative questionnaire survey. The survey carried out with 334 respondents showed that there is a higher level of spirituality among students-men than among students-women. The highest level of spirituality in the surveyed disciplines was found among students of psychology as well as practicing believers when compared with non-believers and non-practicing believers. The impact of the size of residence was not confirmed.

Key words: spirituality; Spiritual orientation inventory; helping professions

Příloha č. 3: Dotazník spirituální orientace

Dotazník je součástí tištěné verze bakalářské diplomové práce.